NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXII. ÉVFOLYAM. 1911. JANUÁR. I. FÜZET.

NŐNEVELÉS—NEMZETNEVELÉS.

«Annyi szép és nemes, ami az emberiséget felemeli, a ti nemetek műve» így szól Széchényi «Honnunk szebblelkű asszonyaihoz» a *Hitel* előszavában, műve ajánlásával is jelezni akarván, hogy az asszonyoknak a nemzet boldogulására, haladására való hatását mindenek fölött becsüli. És Széchenyi előtt és Széchenyi után nem ismerték-e el legjobbjaink mindenkor, hogy nemzetünk erkölcsi emelkedése vagy hanyatlása asszonyaink jellembeli tulajdonságain sarkallik? Valóban fölösleges dolgot művelne bárki, aki még ma is bizonyítani akarná, hogy az asszonyok helyes irányú nevelése egyet jelent a nemzet nevelésével.

Nekünk sem szándékunk nyitott ajtókon zörgetni; hiszen ma, mikor az állam a leányok nevelése érdekében is óriási áldozatokat hoz, mikor a lehetőség csaknem teljes mértékben meg van arra, hogy a tehetséggel megáldott asszonyok tudományban és művészetekben épen olyan képzettséget szerezzenek maguknak, mint a férfiak; mikor mind több és több asszony tölt be férfiaktól is megirigyelhető állásokat; mikor a törvény és társadalom inkább segítik, mint hátráltatják az asszonyoknak a szellemi munka terén való haladását: hálátlanság volna panaszkodni. Ha javítani, kiegészíteni, alkotni és tökéletesíteni valónk akad is, még bőven nőnevelésünknek hirtelen és nagyot fejlődött szervezetén: minket asszonyokat inkább a köszönet szava illet meg, mint a panaszé. Hiszen, aki a negyven év előtti állapotokat csak hozzávetőleg is maga elé tudja képzelni, az örömmel ismeri el, hogy évszázadok mulasztásait pótoltuk, hogy a művelt

nyugatot nőnevelésünk egységes és teljes kiépítésével nem csak utólértük, hanem bizonyos pontokon talán még el is hagytuk.

Kétségtelenül igaz, hogy haladásunk, emelkedésünk mint minden téren, úgy a nőnevelés terén is rendkivüli volt az utolsó félszázad alatt. Azonban, ha a nőnevelés fejlesztésére fordított állami és társadalmi munka eredményét kutatjuk, ha azt nézzük, hogy *a művelődés mennyire hatotta át a népesség minden rétegét,* ha azt nézzük, hogy a nép asszonyainak nagy része hogyan él, hogyan vezeti háztartását, hogyan neveli gyermekeit, szóval hogyan tölti be női hivatását: úgy kétségtelenül megdöbbenünk és elfogódunk.

A népszámlálás adataira hivatkozunk. A népszámlálás mai adatai kétségtelenül kedvezőbb, mondjuk, ismét kedvezőbb képét fogják adni kultúránk fejlődésének, mint a 10 év előttiek. De míg ezeket teljes egészükben nem láthatjuk, addig azt, hogy a megdöbbenésre és elfogódásra a fentebbi értelemben valóban okunk van, számszerűleg csak a régebbi adatokkal bizonyíthatjuk. Nem kell azonban a tíz év előtti adatokat elővennünk. Előttünk van a közoktatásügy 1908. évi állapotáról az országgyűlés elé terjesztett hivatalos jelentés; hozzánk közelebb álló, elég szomorú tanúsággal szolgál nekünk az is, jelezve, hogy a felnőtt analfabeta lakosok száma Magyarországon még mindig hatodfél millióra rúg.

Hatodfél millió analfabeta, melynek kétségkívül a nagyobbik fele asszony és leány; tehát közel három millió magyar feleség és anya megfosztva annak a lehetőségétől, hogy imakönyvében vigasztalást és megnyugvást, valamely tanítókönyvből okulást vagy költői műben gyönyörűséget és lelki felemelkedést találjon, megfosztva annak a lehetőségétől, hogy a maga vagy családja egészségére, házi gazdasága vezetésére, fölösleges idejének hasznosítására kapott tanácsokat megérthesse, felfoghassa; megfosztva annak a lehetőségétől, hogy a maga asszonyi mivoltának, asszonyi munkásságának a család és a nemzet jólétére kiható fontosságát s így a maga egyéni értékének felemelő, vigasztaló tudatát valaha is érezhesse.

Megdöbbenésünk és elfogódásunk még nagyobb lesz, ha meggondoljuk, hogy női hivatásának helyes felfogására ezen a közel három millió analfabeta asszonyon kívül még nagyon sok, alacsony műveltségi fokon álló asszony nem képes, akik ha jártak is iskolába, ha megtanultak is írni és olvasni, az elemi iskolában szerzett ismereteket, még az olvasást is, csakhamar elfelejtették, kezdetleges műveltségüket gyarapítani nem volt módjukban, s önmagukra és kötelességeikre soha sem eszmélhettek. Ezzel a szomorú ténnyel szemben nem elég vigasztalás az nekünk, hogy a középosztály leányai közül több tesz érettségit, több végez kereskedelmi és művészeti iskolákat, meg tanítóképző-intézeteket, mint amennyi nagy fáradsággal szerzett oklevelének hasznát tudja venni; nem vigasztalhat bennünket az sem, hogy a doktori és egyéb tudományok szorgalmas megtanulásával mint vívják ki az asszonyok tanáraik elismerését és férfikollegáik ellenszenvét és gyűlölködését, s mint emésztik fel magukat — a keservesen megszerzett kitünő diploma dacára — a még keservesebb kenyér, illetve állás után való hajszában. Ezek a tények azonban, ha nem nagyon vigasztalók is, nem annyira általánosak, hogy belőlük valamely osztály lerombolása vagy valami nemzeti veszedelem származnék s orvosszerüket is megtaláljuk egy-egy jó házasságban.

De abban, hogy az alsóbb néposztály asszonyai a tudatlanság és babona áldozatai, hogy a maguk és családjuk egészségének megtartásáról, megvédéséről, gyermekeik gondozásáról, ápolásáról halvány fogalmaik sincsenek: abból a nemzet életét és erejét fenyegető komoly veszedelmek származhatnak, melyeket leány-ismétlőiskoláink teljes kiépítésével és az iskolán kívüli oktatásnak az asszonyok szükségleteire való tekintettel történő sürgős szervezésével lehetne és kellene legalább részben elhárítanunk.

Nem lehetetlen dolgokról ábrándozom, mikor ezeket leírom; a leány-ismétlőiskolák szervezését régóta követeli a törvény, melynek végrehajtása most már tovább nem halasztható. Hogy sok történt az utóbbi időben ebben az irányban, az két-

ségtelen; de a néhány száz ismétlőiskolával biró községgel szemben áll sok ezer, melynek leányismétlője nincs. Közoktatásunk bölcs vezetősége azonban kétségtelenül meg fogja találni a törvény *sürgős* végrehajtásának módjait és eszközeit; mi kötelességet vélünk teljesíteni, mikor erre a szükségességre ismételten rámutatunk.

Az iskolán kivüli oktatásnak szervezése is csak egy további lépés arra, amit a férfiak érdekében már a kormány és a társadalom kezdeményezett. Már egy izben rámutattunk arra, hogy az iskolánkívüli oktatás szervezésénél az asszonyok szükségleteire tekintettel kell lenni.* A nemzeti müveltség elemein, tehát történeti, irodalmi, földrajzi, alkotmánytani ismereteken kívül, melyet az iskolánkívüli oktatás férfiaknak és nőknek egyenlő mértékkel mérhet, egész sereg olyan gazdasági, háztartási, egészségi ismeretre van a népnek szüksége, melyek közül egyik inkább a férfi, másik a nő életviszonyainak alakítására van hatással, melyeknek tehát nem egyenlő mértékben veszi mindenik hasznát.

Mi sem természetesebb és mi sem sajnálatosabb, hogy eddig nők érdekeire alig-alig voltak tekintettel. A lehetőség és a mód pedig ma már meg van erre adva. Apponyi miniszter 1908. évi 114,852. számú rendelete ugyanis kimondja, hogy minden tanító vagy tanítónő, aki a népnek ismeretterjesztő előadást tart, egy-egy előadásért 6 korona tiszteletdíjat kap, ha a tanfelügyelő erről hivatalos jelentést tesz. Korlátozásul csupán annyit mond a rendelet, hogy az egy tanítós iskolánál nyolc, a két vagy több tanítósnál 16 előadásnál többet nem díjaznak. A magyar tanítónők buzgóságán fog tehát múlni, ha a magyar nép asszonyai az ő szükségleteiknek megfelelő oktatáshoz nem jutnak.

Hogy a magyar népben a művelődésre való hajlandóság megvan, arra az Orsz. Közművelődési Tanács szolgálhat fényes bizonyítékokkal. Az Országos Közművelődési Tanács ugyanis a

* Lásd folyóiratunk 1910. évfolyamának 243. lapját. *Szerk.*

hazai közművelődési egyesületek (Emke, Fmke, Dmke stb.) szövetségének kormányzótestülete s mint ilyen legilletékesebb, leghivatottabb arra, hogy hazánk közművelődési szükségleteit felismerje, a hiányokat pótolja, s pótlásra irányuló törekvéseket elősegítse. Az önként vállalt kötelességeket a tanács nagy lelkesedéssel és körültekintéssel teljesíti s a kormánynak az iskolán kívüli oktatás szervezésével, illetve ebben az irányban kifejtett nagybecsű munkásságával is segítségére van. Elég erre felemlíteni, hogy a mult évben az ország különböző vidékein tartott analfabeta-kurzusaiban 18,389 férfit taníttatott meg írni és olvasni s tanfolyamokon alkalmazott tanítókat ezzel némi mellékkeresethez is juttatta. A továbbképző előadások tartását pedig azzal könnyítette meg a tanítóknak, hogy «Felolvasások» címen egy előadás-sorozatot bocsátott *ingyen* rendelkezésünkre, mely sorozatba felvette mindazt, ami a magyar népet érdekelheti, amire művelődése végett valóban szüksége van.

A 2500—3000 tanítónak megküldött «Felolvasások»-at nagyon sokan fel is használták a tanítók közül. Volt alkalmunk több mint 800 tanító — köztük *hat* tanítónő — jelentésébe bepillantani s jóleső örömmel telt meg a lelkünk. A jelentések legnagyobb része hálásan köszöni meg a Közművelődési Tanácsnak, hogy a «Felovasások»-kal az előadások tartásában segítségükre volt. Sokan valóban *felolvasták* azokat; de a legtöbb szabadon adta elő, mert «ezt a nép jobban szereti», sokan magyarázatokkal kísérték az előadást, sokan pedig a nép által feltett kérdések alapján fűztek előadásaikhoz magyarázatokat. Valamennyien megegyeztek abban, hogy a felolvasásoknak igen nagy hasznát vették és hogy előadásaikkal nem remélt sikereket értek el. A nép, mely eleinte nehezen volt az előadások meghallgatására rábírható, mind nagyobb és nagyobb tömegekben kereste fel azokat. Sok helyen — mivel többen nem fértek már be az iskolaterembe — ki kellett tárni az ablakokat, hogy a kívül állók is hallhassák az előadást; sok helyen pedig sürgették, zaklatták a tanítókat, hogy hívja őket megint össze, tartson nekik mielőbb megint előadást. Az összes jelentésekből örömmel állapíthatjuk

meg, hogy a magyar néplélek kulturaképes, tudásvágyó, intelligens és nagyon sok jelentésből az tűnik ki, hogy az előadások iránt való érdeklődése elvonja a kocsmától, sőt egyik-másik előadás hatása alatt kerülik is a kocsmázást.

Ezek a tények biztatólag intenek felénk, mikor sürgetjük, hogy az iskolánkívüli oktatás áldásaiban az asszonyokat is részesítsék. A Közművelődési Tanács máris felismerte az asszonyok oktatásának az egész nemzetre kiható fontosságát és tervbe vette egy olyan kötet *Felolvasás* szerkesztését, mely az asszonyok életszükségleteihez alkalmazkodik. Azon pedig kételkednünk sem szabad, hogy a magyar tanítónők, különösen azok, kik maguk is feleségek, anyák, ép oly lelkesedéssel állanak az iskolánkívüli oktatás szolgálatába, mint a férfiak. Hisz ők bizonyára nagyon jól tudják, hogy míg a férfi tudatlansága legtöbbször csak az ő egyéni boldogulásának akadálya, az asszony tudatlansága, babonássága és munkátlansága a családok tönkrejutásával járó nemzeti veszedelem.

De nemcsak a tanítónők lelkesült munkásságára van szükségünk, hanem az egész művelt magyar társadalom, különösen a művelt magyar asszonyok munkásságára. Nekik is ki kell venniök a részöket a tanító munkából. Az élet majdnem mindenikünket érintkezésbe hoz tudatlan, tanácsra, felvilágositásra szoruló szegény asszonyokkal s elképzelhetetlen haszon a nemzetre, ha ezeket egyenként, egyénenként az őket illető legszükségesebb tudnivalókra megtanítjuk. Egy-két jó szívvel, barátsággal adott jó tanács a gyermek ápolására, a szellőztetésre, az ételek jobbízű elkészítésére stbre vonatkozó útbaigazítás, néha egy egész család — sőt szájról-szájra kelvén — néha az egész falu életrendjét megjavíthatja. És az egyénenként való oktatáson kívül, a falu vagy kis város tanulatlan női lakosságának felvilágosításában előadások tartásával is részt kérhetnek a munkából a művelt magyar asszonyok, — a földbirtokosné, doktorné, a jegyzőnek, a tanítónak, a protestáns papnak a felesége, — szóval mindazok, kik a néppel érintkezve, szellemi szükségleteiket ismerik, sorsuk iránt érdeklődnek s szabad idejükből egy-egy

keveset a közjóra fordítani hajlandók. Ha az előadások, illetve felolvasások anyagát jeles szakemberek feldolgozásában készen kapják, nem fog ez legyőzhetetlen nehézséget okozni senkinek, s nagy szükséget pótol ott, hol ezt a munkát a tanítónők — valami okból — nem végezhetik.

Az oktató munkában való ilyen segédkezésen kívül azonban mással is elősegítheti a művelt magyar társadalom a magyar nép asszonyainak iskolánkívüli oktatását. Elősegítheti azzal, ha a különféle *közművelődési egyesületeket* erkölcsileg és anyagilag támogatja. A közművelédési egyesületek erős központi szövetségbe tömörülvén, az ország legsötétebb vidékeire is elviszik a nemzeti kultura világító fáklyáját. Hogy minden fáradság, amit a közművelődési egyesületek céljainak elősegítésére fordítunk, minden fillér, mellyel azokat megsegítjük, dúsan kamatozik a magyar nemzeti művelődés javára, arról kezeskedik a közművelődési egyesületek szövetségének vezetősége — élén Széll Kálmánnal, gr. Károlyi Mihállyal, Árkay Kálmánnal. Járjunk bizalommal kezükre, kérjük ki hasonló irányú munkásságunkhoz tanácsukat és támogatásukat és vállaljuk a munkát minél többen, minél lelkesebben. A munka oly nemes, oly nemzetmentő fontosságú, hogy vállalnunk kell: Az Isten megsegít!

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

SUTTNER BERTA BÁRÓNŐ BUDAPESTEN.

Az úgynevezett «hangot vivő társaság» közönyös, csupán a divatnak, előkelő modornak és sportoknak hódoló világában szinte álomszerű jelenségnek tűnhetett fel Suttner Berta megjelenése és három napig tartó kimagasló szereplése. Egy «előkelő» asszony, ki bejárja a világot, hogy szakítva a sablonos, gondolatnélküli élettel, egy fenséges nagy eszmét szolgáljon lelkes szónoklataival! Túlteszi magát azon a mindennapi előítéleten, hogy az úri asszony maradjon otthon és csupán a családjának és társaskörének éljen.

Túlteszi magát, mert érzi és szomorú tapasztalatból tudja, hogy a zavartalan családi boldogság a többek között olyan *külső*, a családi életen *kívül* eső nagy kérdések szerencsés megoldásától is függ, melynek hiánya már száz és száz számra döntötte pusztulásba a «boldog családi élet»-et. És minél összetettebbek ezek a kérdések, annál inkább kell az egész emberiségnek résztvenni az azok megoldására szolgáló közös munkában.

Van-e nagyobb családromboló, boldog embereket pusztító rém a háborúnál? Talán csak az emberiség önszerezte testi és lelki leromlása veszedelmesebb, mely ellen még mindig csak «szérumok»-kal kisérleteznek, ahelyett, hogy a magasabb és nemesebb morál behozatalával akarnák már egyszer a gyógyítást megkísérelni?!

Suttner Berta egy nemesebb morál hirdetője, december havában volt itt és tartott a Béke-Egyletben, az Erzsébet-Nőiskolában, a M. N. Sz. Béke- és választott birósági szakosztályában és az Állatvédő Egyletben előadást. A háború ellen kifejtett ha-

talmas gondolataiban erősen hangsúlyozta, hogy a rövidlátó emberiség mindig utópiának nevezi a béke gondolatát, mint előtte elérhetetlennek látszó dolgot, és a nemzetek között levő vitás ügyek választott bíróságok útján való elintézését, mely még ezideileg nincs általánosan elfogadva s inkább csak a kiváló *egyesek* szociális érzékű lelkében él. Így volt az a multban más nagy dolgokkal is. Éppen így kételkedtek a gőz és a villany mozgató hatalmában, Galilei elméletének igazságában stb. Igaz ugyan, hogy úgy a technika, mint a tudományos kutatás alapján álló haladás hasonlíthatatlanul könnyebb, mint a lelkek és szívek nemesítését célzó ideális tökéletesülés; de hát elviselhetjük-e azt a megalázó tényt, hogy míg Ikarus határtalan merész tervét a hatalmas emberi akarat már kezdi megvalósítani, addig a *Megváltó egyetlen egy kívánságból álló — belénk vetett nemes bizalmából eredő — programmját: az egymás iránti szeretetet* a maga teljességében képtelenek vagyunk még csak meg is közelíteni! Mert míg a háború förtelmessége, testvért gyilkoló joga ellen komolyan és együttesen még csak nem is munkálkodunk, addig nem igen beszélhetünk felebaráti szeretetről.

Lelkesen emlékezett meg a kiváló asszony első előadásában az itteni Békeegyletnek 15 év előtti megalakulásáról; Berzeviczy Albert fenkölt megnyitó beszédéről, Jókai Mór elnökségéről stb. Mint követendő nemes példát említette Türr tábornokot, ki elsőrangú katona létére sohasem hiányzott a békeülésekről és 1896-ban ő elnökölt a békekongresszuson. Rábírta Garibaldit, hogy a *háború kiküszöbölése céljából* kérje fel az összes európai uralkodókat egy békeszövetségben való egyesülésre. Hivatkozott az előadó a hágai nemzetközi békebíróságra, melynek beavatkozására már nem egy háború hiusult meg. Jelezte a decemberben tartott washingtoni gyűlést, melyen a többek között Taft elnök is szólt az államok békeszövetségéről. Valamint hogy Amerikában a társadalom előkelő milliomosai már vezérszerepet játszanak a békemozgalomban. Március 30-án a képviselőházban a következő indítványt adták be: az Egyesült-Államok elnöke nevezzen ki egy öttagú bizottságot, amelynek az legyen a föladata, hogy

állapítsa meg azokat az eszközöket, amelyekkel az államok a katonai kiadásokat csökkenthetik és a háborút elkerülhetik. A newyorki békeegyesület, melynek élén a hágai békepalota építője, Andrew *Carnegie* áll és a bosztoni *Békeiskola* pártolták az indítványt, melyet a képviselők házában, jún. 10-én egyhangúan elfogadtak. Június 10-én szentesítette a határozatot a szenátus. Ezzel kihirdették az Egyesült-Államok az egész világ előtt, hogy a népek tanácsában az általános békeszövetség eszméjének fogják a pártját.

Gyönyörűen magyarázta a mélylelkű apostolnő az Erzsébet-Nőiskola növendékeinek, hogy a hazáért való törekvésükben, a leendő nevelő és oktató pályájukon mindig úgy munkáljanak, hogy az *egész* emberiség érdeke is szemük előtt lebegjen. Kövessék e tekintetben az amerikai példát, hol a jövő nemzedék nevelői mindig a nagy egészet, az Istennek egész földi birodalmát tartják az oktatásban szem előtt. De ez az ideális emberszeretet természetesen csak a *hazaszereteten keresztül* hathat méltó és áldásos módon. Mert régi dolog, hogy aki kisebb, szűkebb családi körében nem teljesíti kötelességét, attól a nagy egyetemes család iránt sem várhatunk lelkiismeretes munkát.

A Nőegyesületek Szövetségének Zipernovszky Károlyné elnöklete mellett tartott szakosztályi ülésén erős logikával és lelkes hévvel magyarázta Suttner bárónő, hogy a modern mozgalmak mind egymást szolgálják; úgyszólván egyik eszme a másikból ered; egyik a másikba olvad át, hogy egy nagy egészet alkossanak a szebb jövő kialakulására! Különösen kiemelte a nőmozgalom fontosságát. Ismertette saját hazájának békemozgalmát, az ottani viszonyokat, hogy a magyar békemozgalmat és a Nőegyesületek Szövetségében dolgozó asszonyok tevékenységét — élén Zipernovszkyné lelkes munkájával — őszintén méltányolja.

Ha még megemlékezünk azokról a lelket rázó apróbb novelláiról, melyekből majd minden előadásába beleszőtt egyet és melyeknek mindegyike egy-egy háború szülte mélységes tragédia erőteljes leírása, vagy eszünkbe jut e nemes úttörőnek állatvédelmi előadása, melyben az ő nagy meleg szívének szeretete

még a védtelen állatokra is kiterjed, hogy többek között kategorikusan tiltakozzék az élve boncolás és experimentálás kulturtalansága és *kereszténytelen* volta ellen, (mert a krisztusi szeretet gyakorlása *minden teremtett* élőlényre vonatkozik!) — akkor még ellenségeinek is (mert különös, hogy az ilyen keresztény-lelkű és szívű embernek van csodálatosképen a legtöbb ellensége) el kell magukban ismerni, hogy e «gyenge» nőben egy *egész ember*, még pedig a *jövő* emberének lelke lakozik, mely fényesen bizonyítja, hogy a lélek és annak kötelességszerű törekvése *egyetemes*, melyet nemek szerint osztályozni és kritizálni — legalább is felületes dolog. Suttner Berta lelkes törekvése nem «nagyképű erőlködés», «mindenáron való szereplési vágy», «utópiák hajszolása», mint ahogy azt még «vendégszerető» magyar ujságaink közül sem átallotta az egyik-másik állítani, hanem egy egész világ mesterségesen elaltatott lelkiismeretének öntudatra ébredt paránya, mely azonban csodákat művelhet, ha egy-egy körben meg tudja a vétkes nembánomságot és közönyt törni! Mert nem a gonosz, rossz tulajdonságok ölik meg a nagy eszméket, hanem a közöny és a mindennapi hitetlenség, meg az az általános nézet, hogy miután «mindig így volt», tehát a legkényelmesebb minden ujító törekvésre (mely a kárt okozó szenvedélyek megfékezését célozza) azt felelni, hogy kár a fáradságért, mert törvényszerűleg minden szenvedély szülte rossz intézmény mozdulatlanul fenn is marad.

Csak most — egy hosszú élet összes hitetlenségeit és közönyös magatartásait nézve végig — kezdem érteni, miért játszik Dante poklában akkora szerepet a se jók, se rosszak, a «közönyösek» tábora . . .

Adjon az Isten minél több Suttner Bertát az egymást maró és ölő emberiség számára, hogy lassanként felengedjen a passziv szerepet játszó nézőközönség közönyének jégkérge is és *cselekvéshez nyulva* mindig szebb és kereszténylesebb újévre ébredhessünk!

Budapest. *Perczelné Kozma Flóra.*

MADÁCH ÉS A SZOCIALIZMUS.*

Az Ember Tragédiájának XI. és XII. színe a jelen és jövő társadalmi és gazdasági életét mutatja be luciferi világításban. Madách e két színt, mely Londonban s a jövőnek egyik phalansterében játszik, a XIX. század derekán felmerülő szociálista és kommunista eszmékre építette, melyek Nyugat-Európának, különösen pedig Angliának társadalmában a tőke és munka első összeütközéseiben jelentkeztek. Az a kérdés, hogyan és honnan ösmerkedett meg a költő ezekkel az eszmékkel, melyekről nálunk még szó sem lehetett abban az időben, mikor a magyar nemzet még csak a rendiség bilincseiből kezdett kifejtőzni, majd pedig az önkényuralomnak rája erőszakolt rendje és nyugalma alatt gyűjtött új erőt az új feltámadásra. Madách tehát közvetlen szemléletből és tapasztalásból nem meríthetett, csak idegen elméletből és könyvből. A magyarázók utaltak is Platora, Fourierra és Proudhonra, de a költemény s az idézett források közt közvetlen kapcsolatot kimutatni nem bírtak. Ez keltette bennem azt a meggyőződést, hogy a közvetlen forrást Madách környezetében, társaságában keressem. Madách 1842—43-ban a centrálisták társaságához csatlakozott, melynek vezérei Eötvös József és Szalay László voltak. A társaság megszerezte az addig Kossuth vezetése alatt lévő Pesti Hirlapot, amelyben eszméiket hirdették, míg a körülmények hatása alatt a közjogra vonatkozó gondolataiknak terjesztését alkalmasabb időre nem halasztották. Leg-

* Kivonat a M. T. Akadémia 1911 jan. 2-iki ülésén bemutatott értekezésből.

szorgalmasabb munkatársa s tulajdonképeni szerkesztője a lapnak Csengery Antal volt; ide tartozott még Trefort Ágoston, a későbbi közoktatásügyi miniszter, Lukács Móricz, a «literary gentleman», ahogyan Gyulai Pál nevezte; a vidékről pedig Szontágh Pál és Madách Imre. Magyarország hét bölcsének nevezték őket tréfásan, pedig valójában több volt az elnevezésben a komoly igazság, mint a tréfa. A «hét bölcs» közül Lukács Móricz volt az, aki a szocializmus kérdésével foglalkozott, ő szól hazánkban először e kérdésről, mikor 1842 december 19-én széket foglal az Akadémiában «Néhány szó a szocializmusról« című értekezéssel. Ugyanebben az időben Madách is Pesten tartózkodik, hogy ügyvédi oklevelét megszerezze és alig gondolható el, hogy ne beszéltek is volna e tárgyról egymással. Különben e székfoglaló az Athenæumban is megjelent (1843. I. 53—66.) Lukács Móricz rámutat a nyugati államokban jelentkező társadalmi és gazdasági átalakulásra, mely már-már harcban is kitör; aztán rendre veszi azokat az elméleteket, melyek a bajok orvoslására törekedtek. Röviden ismerteti *Malthus* elméletét, aki a népesség csökkentésében lát mentséget; *De Morogues* és *Villeneuve* felfogását, kik az iparrendszert akarják megváltoztatni; majd részletesen *Saint-Simon, Fourier* és *Owen* elveit, kik az egész társadalom átalakításával vélik megoldhatónak e kérdéseket; a fejtegetések folyamán Lukács maga is bírálatot mond minden egyes elméletről.

Az értekezés és az Ember Tragédiája szövegének egybevetéséből az tűnik ki, hogy Madách a londoni vásár és phalansterjelenet megalkotására az anyagot Lukácsból vette; nemcsak a szociálista és kommunista eszméket merítette belőle, hanem sokszor a kifejezés módját, sőt szavait is alkalmazza. Természetes, hogy Madách a tudományos értekezés anyagát költői célja szerint használta föl. A londoni vásárt a saint-simonismus elveire építi, tengelyül vévén a korlátlan egyéniség szabad versenyét, melyet a társadalmi élet minden vonatkozásában bemutat; Londonba azért helyezte a jelen képét, mert ezek a mozgalmak, az első harcok épen Angliában jelentkeztek először, amint Lukács értekezése

külön kiemeli. A phalanster-jelenethez a keretet Fourier-ból veszi, de csupán a keretet, míg a tartalmat Smith Ádám végletes munkafelosztásából és Owen rendszeréből szerkeszti meg, bemutatva a köznek minden egyéniséget elnyomó és eltipró zsarnokságát. Ennek a színnek tetőpontja, mely e gondolatot leginkább szemlélteti, a Luther-Cassius-Plato-Michel-Angelo-jelenet; teljessé teszi Évának jelenete, mely az anyaságot s a szerelmet is az állam rideg eszközévé sülyeszti.

Madách drámai költeménye e két részének összehasonlítása az idézett értekezéssel azonban nemcsak az eredeti forrással ismertet meg, hanem a költőnek többektől kétségbevont, ihletett alkotó tehetségéről is, mely a nyers anyagba életet önteni, s a szétszórt elemeket művészileg egységes egészszé forrasztani tudta.

Budapest. *Tolnai Vilmos.*

A SEPSISZENTGYÖRGYI KULTÚRPALOTA.

Hazánk legszegényesebben, legsanyarúbban elhelyezett állami tanítónőképző-intézete volt eddig a sepsziszentgyörgyi, mely ma — szépen és célszerűen épült palotájában — valamennyi tanító és tanítónőképző-intézet irigylésének méltó tárgya lehetne, ha a testvéri örömérzet a lelkekből az irigységet kiűzni nem tudná.

A mostoha viszonyokkal oly soká küzködött intézet, mint államilag segélyezett óvónőképző 1892-ben Láng Mihály igazgatása alatt nyílt meg. Láng Mihály azonban egy év mulva már Eperjesre távozván, helyét Bodor Miklós foglalta el, ki egy-egy — sajnos többször változó — internátusi igazgatónő segítségével tíz évig vezette az 1900-ban kiadott 54571. számú miniszteri rendelet értelmében tanítónőképzővé fejlesztett intézetet.

A kettős igazgatás azonban — mint hazánkban sehol — itt sem vált be; sőt itt annál kevésbé, mert az intézet akkori elhelyezése az intézet vezetését, rendbentartását mód fölött megnehezítette. A düledező pajtákból átalakított iskolai és internátusi helyiségekbe itt is, ott is minduntalan becsorgott az eső, omladozott a vakolat, a fal, a tető, óriási szerencsétlenséget is okozván egyszer, a kilencvenes évek végén. Az egyik összeomló épület ugyanis hat növendéket maga alá temetett, kik közül az egyik nyomban meghalt s a többi is csak a leggondosabb ápolással gyógyulhatott ki súlyos sérüléséből. Az időközben államosított intézet épületét a közokt. kormány ugyan folytonosan tataroztatta, javíttatta, de mindinkább nyilvánvalóvá vált annak teljes használhatatlansége s így végre is az új épület emelése elodázhatatlanul szükségessé vált.

Az intézet sorsa akkor kezdett jobbra fordulni, mikor 1903-ban a kettős igazgatást megszüntették s az intézet vezetését Pálmay Lenke, az intézet jelenlegi igazgatója vette át. Pálmay Lenke mikor az igazgatásra vállalkozott, ismerte azokat a nehézségeket, melyekkel neki meg kellett küzdenie. Mert tíz évi képzőintézeti tanári munkásságából közel három évet épen Sepsiszentgyörgyön töltött, mint az internátus igazgatónője (1894—97-ben). Hat év mulva, tapasztalatokban gazdagodva a győri tanítónőképzőben elfoglalt rendes tanítónői állásából tért vissza Sepsiszentgyörgyre, mint igazgató. Hogy a korán elhunyt, a rend és munkaszeretetben, pontosságban és lelkiismeretességben kiváló igazgató, Pataky Irma mellett eltöltött hat év Pálmay Lenke erejét mily mértékben sokszorozta meg, arról fényesen tanuskodik az a legutóbbi nyolc esztendő, mely alatt a sepsiszentgyörgyi tanítónőképző-intézet mai magas színvonalára emelkedett. Ahhoz a nemes lelkesedéshez ugyanis, mely Pálmay Lenke munkásságát mindenkor jellemezte, Győrött sajátította el a nyugodt, céltudatos igazgatás művészetét, gyakorolván ezt már Győrött is, egy évig mint az internátus nevelési és anyagi ügyeinek vezetője.

Attól kezdve, hogy 1903-ban Pálmay Lenke a sepsiszentgyörgyi tanítónőképző-intézet igazgatását átvette, ambiciójának és hivatásszeretetének megfelelően teljes erejével azon volt, hogy az intézetet felvirágoztassa. Az óvónőképzőből fokozatosan tanítónőképzővé fejlesztett intézet első tanítóképesítő vizsgálatát 1904-ben már ő vezette s azóta már 312 okleveles tanítónő került ki az intézetből, mely előbb már 222 óvónőnek adott oklevelet. Sajnos, az intézet helyiségeinek meg nem felelő volta s az ebből következő hiányos felszerelés akadályozta az intézet fejlődését s nagyon megnehezítették az igazgatónő s a vele együtt nagy buzgósággal munkálkodó tanári testület eredményes tevékenységét. Ezért nem szüntek meg sürgetni a megfelelő új épület létesítését s addig terveztek és könyörögtek, míg végre az ország nehéz pénzügyi viszonyai dacára is minden tekintetben megfelelő, külön internátusi és külön iskola-

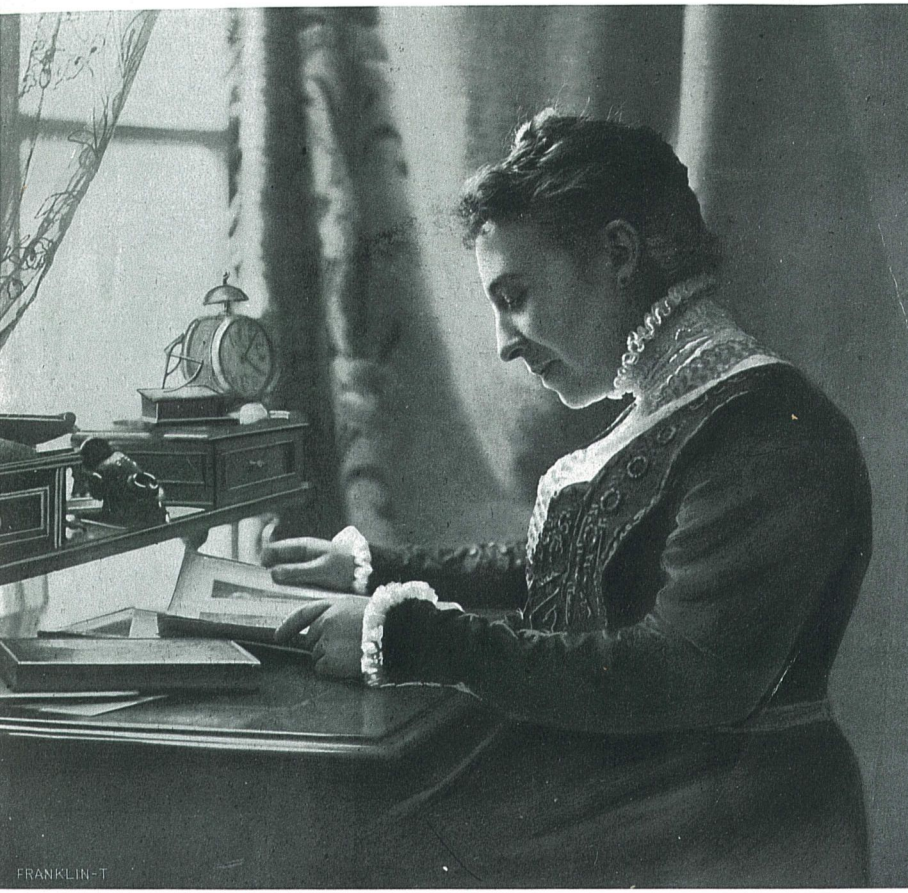

PÁLMAY LENKE

a sepsiszentgyörgyi tanítónő-képző igazgatója.

helyiségekkel biró modern, kitünően tervezett intézeti épületet nyertek.

Az intézetnek, — mint általában tanítóképzésünknek — nagy szerencséjére időközben dr. Neményi Imre miniszteri tanácsos került a közoktatási minisztériumban a képzőintézeti ügyek élére s benne a sepsiszentgyörgyi tanítónőképző is jóakaró

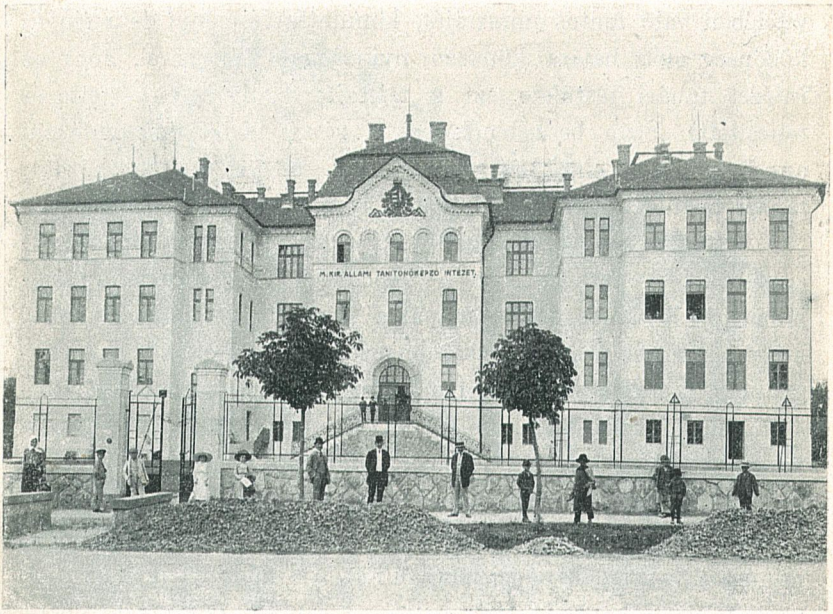

A sepsiszentgyörgyi tanítónőképző iskola épülete.

és nagy energiájú pártfogóra talált. Amint Neményi Imre a hivatalos jelentésekből és személyes tapasztalataiból is meggyőződött a tarthatatlan állapotokról, ő maga lett a helyi viszonyoknak megfelelő új épület megteremtésének a legbuzgóbb harcosa. Méltán tekintett örömmel szét a december 6-án tartott fényes házavató ünnepen az intézet pompás új épületében: jóleső büszkeséggel gyönyörködhetett saját alkotásában.

Neményi a házavató ünnepen gr. Zichy János, vallás és közoktatásügyi miniszter képviseletében volt jelen; de az a szi-

ves ünnepeltetés, amelyben része volt, a hálának és szeretetnek az az őszinte megnyilatkozása, mellyel a város és különösen az intézet tanári testülete őt körülvette: az Neményi személyének szólt s a tanítóképzés fejlesztésében kifejtett munkásságának volt igaz és meleg elismerése. A házavató ünnepet is az ő színes, tartalmas beszéde tette a tanári testületre nézve feledhetetlenné. Kifejtvén ugyanis az intézetnek a Székelyföld kultúrájának előbbrevitelében való fontos misszióját, kimutatta Neményi és a fényes közönség előtt hálára kötelező nyíltsággal ismerte el, hogy az intézet tanári testülete ezt a missziót eddig is megértette és teljesítette. Szép beszédének ezt a részét ideiktatjuk emlékeül annak az elégtételnek és elismerésnek, melyet a sokat küzdött tanári testület felettes hatóságától nyerni szerencsés volt:

«Hogy a magyar nemzet — így szól Neményi ünnepi beszédének idevonatkozó része — képes legyen nagy kultúrmissziójának jövőben is megfelelni, arra nézve feltétlenül szükséges, hogy a nemzet minden kultúrtényezője a legkisebbtől a legnagyobbig, a legalacsonyabbtól a legmagasabbig, az utolsó határszéli falusi óvodától kezdve fel az egyetemig, híven teljesítse a feladatnak rá eső részét. Ebből a munkából nem az utolsó rész jut a sepszisentgyörgyi állami tanítónőképző-intézetnek. Ennek az intézetnek, amely a mostoha és nehéz viszonyok közt is mindig hivatásának magaslatán állott. De midőn ennek az intézetnek letünt mostoha viszonyairól szó esik, úgy érzem, hogy nem lehet ezen mozzanat mellett megállás nélkül elhaladni. Én, akinek, ha nem is oly mértékben, mint az igen tisztelt tanfelügyelő úr megjegyezte, mégis némi csekély részem volt abban, hogy ez a volt mostoha sorsú hamupipőke ma tündérkirálylányi szépségében tündöklik a világ előtt, én, aki láttam ezt az intézetet és fájdalomteljes megdöbbenéssel láttam nem megfelelő dísztelen helyzetben, én úgy érzem, hogy kötelességet mulasztanék el akkor, ha ma és itt ezen a helyen és ezen ünnepélyes alkalommal a kormány nevében nem emlékezném meg köszönettel arról a tantestületről, amely munkakadvét szinte lelohasztó mostoha viszonyok között is mindenkor híven, becsületesen és rendület-

lenül állott meg a kötelességtudásnak és kötelességteljesítésnek megingathatatlan szikláin. Méltányló elismeréssel és őszinte köszönettel kell azonban legelső helyen és legelső sorban megemlékeznem az intézet igazgatónőjéről, aki odaadóan, fáradhatatlanul buzgó, hivatásának érzetétől mélyen áthatott — szinte azt mondhatnám, hogy gondviselésszerű — munkával lehetővé tette

A sepsiszentgyörgyi tanítónőképző internatusa.

azt, hogy a mostoha elhelyezés ezernyi-ezer veszélyének karjaiból növendékeinket minden megkárosodás nélkül vezethetjük át ide, a régóta óhajtva várt fényes palotába. Én nem kétlem, hogy a kedvező viszonyok a testület ügyszeretetét és hivatásérzetét az eddiginél is sokkal magasabb fokú tevékenységre fogják buzdítani; nem kétlem, hogy úgy fogják nevelni növendékeiket, hogy azok, mikor tanulmányaik végeztével ennek az intézetnek a küszöbén kilépnek, át lesznek hatva, impregnálva lesznek

leendő hivatásuk magasztos tudatától és átértve és átérezve azt a nemes feladatot, hogy nekik kell a tudás fáklyájával az alsóbb nép millióinak szellemi sötétségébe bevilágítani, mindenhol, ahova sorsuk, rendeltetésük hívni és vinni fogja őket: lángoló érzelemmel fogják hirdetni a magyar nemzethez való hű ragaszkodást és a magyar haza imádó szeretetét és hogy minden iskolaszoba, melybe lépni fognak, minden kathedra, melyet elfoglalnak, a hazaszeretet megszentelt oltárává fog változni. Az ő tanításuk talán elő fogja készíteni azt a boldog korszakot, amikor a «Hazádnak rendületlenül» és az «Isten áldd meg a magyart» nemcsak az ajkakról elhangzó szózat, hanem a Kárpátoktól le Adriáig lakó minden ember szíve és lelke legbensőségteljesebb érzelmeinek hű visszhangja és buzgó imája lesz. Ebben az erős hitben, ebben a szilárd meggyőződésben, megnyugvással látom letéve az intézet igazgatónőjének és tanártestületének a kezébe annak biztosítékát, hogy ebben az intézetben ezentúl is ilyen irányú munkásság fog folyni.»

Méltó feleletként hangzott Neményi elismerő szavaira az a *szent fogadás,* melyet a maga és a tanári testület nevében Pálmay Lenke tett ünnepi beszédében:

«Magam és tanártársaim nevében — így szólt az igazgatónő — szent fogadást teszek, hogy ebben az épületben az igaz, az idegen előtt is imponáló nemzeti műveltségnek, nagyságnak nevelünk erős szívű hajadonokat.

Szent fogadást teszek, hogy innét a hazaszeretet szent lángjával, melynek lobogására itt a határszélen kétszeres szükségünk van, munkakedvvel, hivatásszeretettel, istenfélelemmel, tudással s nemes ideálizmussal telt szívű tanítókat bocsátunk ki a nagy munkatérre, olyanokat, akik szeretik azt a magasztos hivatást, melyre e falak között készülnek, olyanokat, akik ismerik, szeretik azt az ártatlan gyermeki lelket, amelynek jelen és jövendő boldogsága az ő kezükben lesz letéve, akik komoly oldaláról veszik az életet, akik a másokért való munkálkodásban keresik és találják gyönyörűségüket, akiknek lelkét eltölti az a cél, az az eszme, hogy magyar nőnevelésnek, általában a közoktatásnak

szent ügyét szolgálják. Szent fogadást teszek, hogy ebben az épületben olyan tanítókat nevelünk, akik életük céljául egy nyelvében s érzületében magyar nemzedék nevelését tekintik s azért a magyar néptanító eszményképét beleoltjuk a fogékony ifjú lelkekbe, akiknek szóval, példával hírdetjük, hogy a kötelesség hű és lelkiismeretes teljesítése az az életet átható elv, amelynek nyomán embertársaink becsülése, lelkiismeretünk nyugalma, tehát boldogságunk fakad. Az a boldogság, amelyet nem vehet el tőlünk senki, még csak nem is irigyelhet senki, mert forrása távol a világtól, lelkünk mélyén fakad.

Szent fogadást teszek, hogy e hajlék nemcsak dologház lesz, ahol a munkában s a munka után nem nyer üdülést a lélek, hanem a szeretet, a békesség hajléka, ahol a szív s a lélek is megtaláltja azt, ami után vágyódik.

Szent fogadást teszek, hogy ebben a hajlékban otthona lesz a honától elszakadt leánynak, ahol, hogyha lelkén másutt a a gond megáradt, itt nyugtot találhat, hová oldott sarukkal lépjen be mindig, mint a hivő a maga szent templomába, mert e ház minden zugából a Krisztusi szeretet sugárzik felé, az a szeretet, mely hosszantűrő, kegyes, nem irigykedik, nem cselekszik álnokul, nem keresi csak az önmaga hasznát, nem gerjed hamar haragra, nem gondol gonoszt, nem örül a hamisságnak, örül pedig az igazságnak; mindeneket elfedez, mindeneket hiszen, mindeneket remél, mindeneket eltűr. Igen, a soha el nem muló szeretet vezérel bennünket nemes hivatásunk mezején, úgy, mint a régi hajlékban, úgy e fényes palotában is a felelősség terhe alatt megacélosodva az együttérzés és együttértés által vezetett munkánkba életet öntünk, tudásunkkal, hivatásszeretetünkkel s határt nem ismerő kötelességérzetünkkel. Ha így tudtunk munkálkodni a multban, amely munkánk eredményét az intézetből kikerült 310 okleveles lelkes tanítónő hirdeti, menynyivel könnyebb lesz a munka a jövőben, amikor már minden eszköz meg van arra nézve, hogy kényelmes otthonban neveljük a jövő nemzedék tanítóit, hogy tökéletes munkát végezzünk. Segítsen erre bennünket a Mindenható Isten.»

Igen, segítse őket erre a mindenható Isten! Szinte halljuk ez igét, ez óhajtást olvasóink ajkáról is, melyet magunk is teljes bizalommal hangoztatunk. Hit és szeretet csendül meg az igazgató eme szavaiban s ezekkel méltán társulhat az intézet jövő virágzásának, sikeres munkásságának reménye. Az igazgató és a tanári testület szent fogadásukat a nemzet javára, a nemzet színe előtt tették: kisérje áldás a nemzet javára váló munkásságukat!

Budapest. *Szigethy Karolina.*

EGY HÁZIIPARÁG FEJLŐDÉSÉRŐL.

Midőn rövid pár év előtt a csetneki csipke először lépett a nyilvánosság elé, oly szíves fogadtatásban részesült, oly sok előzékenységgel találkozott, hogy ez méltán adhatott bizalmat arra, hogy e dolgot tovább fejleszszük — s fáradságot nem kímélve iparkodjunk biztosítani a keresetet az erre vágyóknak. Azáltal, hogy az elegáns világnak azt tudtuk nyujtani, mire annak a divat követelései szerint szüksége van, célunkat el is értük.

Hogy akkor, ezelőtt öt esztendővel mégsem képzeltük, hogy ezen háziipar ennyire fog fejlődni, az csak azért volt, mert mindig azt kellett hallanunk, milyen nehéz, szinte lehetetlenséggel határos Magyarországon ilyesmit kezdeni.

Nem tudtam, hogy miért? ma már tudom; de tudom ma azt is, hogy dacára minden nehézségnek, lehet és érdemes nálunk is ilyen cél felé törekedni — csak bátran az igaz utat választva kell előre iparkodni.

Még azt sem mondhatnám, hogy komoly akadályaink voltak, mert midőn egy ismerős a dolgok iránt érdeklődve azt kérdezte: mégis, mi volt a legnagyobb nehézség? — csodálkoztunk e kérdésen. Nehézség? ez nem volt; kis kellemetlenség néha, és sok, sok munka.

De hát ezt nővéremmel együtt szívesen végeztük, látva, milyen sokan boldogok azáltal, hogy otthoni szabad idejüket biztosan válthatják fel aprópénzre, s szinte összetett kezekkel kértek: ne adjuk ki e dolgot kezünkből, mert elveszhet rájuk nézve az, ami ma már szinte életkérdés számba megy, az a mellékkereset, melyre bizton számíthatnak.

Így hát nem is szívesen foglalkoztunk a visszavonulás kérdésével, dacára, hogy volt róla szó, s bár szerettük volna kevesbíteni dolgunkat; mert már-már végkép kifárasztott a folytonos lekötöttség; nem tettük, mert sajnáltuk a ráfordított fáradságot kárba veszni, s láttuk, milyen helyes utat követtünk, s mennyire szükséget pótol ilyen kezdeményezés.

Még olyan vidéken is, ahol már van háziipar, sokan foglalkoznak a csetneki csipkével, különösen azért, mert aki igazán szépen horgol, ezzel jobb keresetre tesz szert, mint olyasmivel, amihez talán nincs annyi tehetsége.

Viszont az is igaz, hogy 100 horgoló kéz közül alig 3—4 képes olyan munkát készíteni, amely művészi csipkének beválik, de akinek munkája nem elég finom, nem elég egyenletes, az egyszerűbb, kevesebb igényekkel fellépő horgolást készíthet, mert ebből is nagy a kereslet, oly nagy, hogy alig tudunk a kívánalmaknak megfelelni.

Így aztán messze vagyunk attól, hogy ne legyen munka; inkább kevés a munkáskéz, dacára, hogy százakra megy a munkásnők száma, kik készítményüket rendes időközökben nekünk küldik be.

Az a körülmény, hogy, habár horgolni majd minden leány megtanul, de mégis a csetneki technikát kevés készíti szépen, arra indított minket, hogy a nyilvánuló szükségnek megfelelni akarva, más technikát is készíttettünk, e célra az ismert fehérhímzést választottuk némi változtatással — s így alakult ki a csetneki Tünde-hímzés.

Abból akartunk ugyanis kiindulni, hogy mindenkinek meg kell kapnia azt a munkát, amely neki legjobban megfelel, amelyből a legtöbbet, a legszebbet tudja készíteni, illetve amellyel legtöbb keresethez jut, s így ma már itt is közeledtünk egy lépéssel, kitűzött célunk felé.

Mindez nagyon szükségesnek, üdvösnek látszott, de megérkeztünk arra a pontra, hogy ketten már nem győztük a munkát. Az a rengeteg levelezés, munkakiadás, átvétel, magyarázás, kollekciók küldése, kereskedőkkel elszámolás, mindenről könyv-

vitel s végül, minek a legmostohább rész jut, a rajzok készítése annyi időt igényel, amennyivel ketten már nem rendelkezünk.

Olyan segítség kellett, amely folyton ezzel foglalkozva, majd alaposan beletanul, hogy egészen önállóan is vihesse a dolgokat, s e célra más alkalmasabb módot nem tudva, egy budapesti üzlet megnyitását határoztuk el, ahol már eddig is több segítőtársunk vállalja az eddig mi kettőnk által végzett munkát.

Ezen üzlet nov. hóban meg is nyílott a Párisi- és Városház-utca sarkán most épült új palotában.

Bátorságot, hogy ne mondjam merészséget igénylő elhatározás volt, de más utat nem láttunk, mely megszerzi a *művészi* vezetésre az óhajtott szabad időt.

Ugyanis foglalkozva e dolgokkal, azt láttuk, hogy nagy tér, sok részlet van még parlagon hagyva, melyhez a tényezők mind megvolnának, csak csinálni kellene; de kínos érzés látni, mi mindent kellene végezni, ami sokaknak üdvös, kívánatos volna és nem jutni hozzá, mert hisz az *üzleti* munka miatt időnknek már egy részletével sem rendelkezünk.

Így voltunk a rajzokkal is; a munkásnők gyakran szünetelni voltak kénytelenek, mert nem jutottunk az új rajz kikészítéséhez. Emellett sok gáncsot kellett hallanunk azért, hogy a rajzok, művészi tervezetek sietve készültek, amin pedig változtatni nem voltunk képesek. Az üzleti munkát segítő társaink ezentúl a városház-utcai boltban intézik el, s így mi teljesen a művészi tervezéseknek, rajzok készítésének, és tanító, terjesztő munkánknak élhetünk.

Eddig a kiadott minták száma is túlhaladta az 500-at s bár sokan azt vélnék, hogy ez az elegendőnél is több lehetne, a tapasztalás úgy mutatja, hogy a négyzet arányában nő a tervezések szükséglete.

A hölgyek «*ilyenformán, de mégis kicsit másként*» kívánják gyakran a rendelt darabokat, s bár ez a laikus szeme előtt talán lényegtelen különbségnek látszik, mégis okvetlen külön rajzot igényel. Azután minden évszak a divat külön kívánalmait is elő-

írja, s csakis úgy tudtuk háziiparunkat állandó kedveltségben megtartani, hogy ennek mindig megfelelni iparkodtunk.

S most, midőn az önálló bolt megnyitásával új korszakába lép a csetneki magyar csipke-háziipar, nem kívánok mást, mint hogy úgy folytassa pályafutását, miként elkezdte. Ha olyan kedveltségben, szeretetben lesz része a csetneki csipkének ezentúl, akkor biztosítva lesz továbbra is sokaknak a keresete S mi is meg lehetünk elégedve, ha sikerül állandóvá tenni egy oly magyar kezdeményezésnek fennmaradását, mely sokak megélhetését könnyebbíti s a jövőben még az általános jólét biztosítására is szolgálhat.

Ilyen cél elérését remélve nem sajnáljuk a fáradságot s továbbra is szívesen állunk annak szolgálatában.

Budapest. *Szontagh Aranka.*

NŐI TANÍTÓKÉPZÉSÜNK PROBLÉMÁJA.

Minden tanintézetnek az a feladata, hogy összhangzóan fejlessze a szív, a lélek és izom erejét. A tanítóképzőnek is ez a rendeltetése. Ehhez járul az a kötelessége, hogy a tanítói feladatokra képesítsen.

Nem érjük el sem az egyiket, sem a másikat a mai tanulmányi renddel. Világosan tanusítja ezt az élet. Innen van, hogy forrongnak a reformtörekvések mindenütt. Nálunk is. Mi tanítók sem zárkózhatunk el a probléma elől. Sőt mi tanítók a legkevésbé, mert a legközvetlenebbül, a leggyakrabban érezzük rendszerünk fogyatékosságait és tapasztaljuk eredménytelenségét.

Jól tudom, hogy csak a közoktatásügy egyetemét átfogó merész koncepcióval történhetik meg az egész rendszer gyökeres átalakítása. Ehhez azonban nincs remény. Ezért csupán a legszükségesebb észrevételekre szorítkozom. Csupán olyan javaslatokat teszek, melyek megrázkódtatás és tetemes pénzáldozat nélkül nyélbeüthetők, úgyszólván máról-holnapra.

Három fejezetben csoportosítom mondanivalóimat. Az elsőben az intézet szervezetével, a másodikban a tanítás tervével és az utolsóban a tanítás anyagának feldolgozási módjával foglalkozom.

Legott kijelentem, hogy nem lelkesedem az egyetemi tanítónőképzés ideájáért. Jobbadán egyoldalú az egyetem. Lényegében nem egyéb, mint a tudományok bőségszaruja. Uralkodó benne az elmélet. Ez azonban nem elég a pedagógiai üdvösséghez. Nevelő művészet is szükséges. Jellemző és egyben megdöb-

bentő, amit hallottam. Csak úgy foghegyről vetették oda egyetemen képzett hölgyek: «Nem kenyerem a nevelés, én tanár vagyok.»

A középiskola, kivált a gimnázium, középosztályunk kedvelt iskolája. Tekintélyes, sőt kiváltságos. Érthető tehát, hogy szívesen fogadták volna sokan, ha tanítójelöltjeink is benne szerzik alapmíveltségüket. Ennek utána egy vagy két évre terjedő pedagógiai tanfolyam gondoskodott volna szakmíveltségükről. Ma már csökkent ez a tábor. Csökkent azért, mert kormányhatóságunk szakirányban fejleszti képzőintézeteinket. *Maradjon továbbra is négy évfolyamu szakiskola képzőintézetünk.*

Maradjon-e meg éspedig változatlan formájában, gyakorló iskolája is? Maradjon, de nem változatlanul. A tanítóképző súlypontja ez. De világos, hogy mai formájában egymaga képtelen 60—80 diákot tanításra tanítani és gyakorlásra fogni.

Szánalmas teremtés a kezdő tanítónő. Mint valamely elárvult mellékmondat, olyan gyámoltalan amikor először lépi át tantermének küszöbét. Ez még a kisebbik baj. A nagyobbik az, hogy a gyermektömeg adja meg az árát. Az, kit balsorsa a kapkodó és dadogó kisérletezőnek martalékául dobott oda. Pedig oklevele van. Nagytekintetű közokirata, melyet a legfőbb állami vagy egyházi közhatóság diadalmasan bocsátott világgá és amely nevelőoktatásra képesít és jogosít. A kezdő botlásaiért a gyakorló iskola felelős. Londonban már leszámoltak a gyakorlóiskola gyengéjével. Segítségére hozzákapcsolták a városi elemi iskolákat. A képzőintézet szaktanárai rendszeresen ellenőrzik kiszálló növendékeiket a gyakorlótéren, ahová időnként betoppannak. A képzőben elhelyezett órarend tájékoztatja őket. Hoztam is magammal Londonban járván, ilyen órarendet.

Fogadjuk el az angol mintát. Honosítsuk meg a vendégszereplésnek e hasznos módját. Semmi akadály sincs útjában fővárosunkban.

Némi nyomára is bukkanunk már a kezdő tanítók hospitálásában. *Osszák be a képzők utolsó évfolyamának hallgatóit legalább egy hónapra a székesfőváros legkiválóbb tanítónői*

mellé, hogy tanuljanak tőlük módszeres tanítást és irányításuk mellett gyakoroljanak. Ez időben előadás helyett látogassák őket a szaktanárok.

Méltán tarthat számot a vezértanítónő az államnak, illetve a képzőintézetnek, fenntartójának, esetleg a városnak anyagi elismerésére is. Így habár szerény formában, megvalósul valamikép az az üdvös szándék, melyet a székesfőváros tanügyi kormányzata forgat a lelkében és amely fővárosi különleges tanítóképző felállítására irányul. A leendő tanítónők úgy is a fővárosnak különleges pedagógiai és szociális légkörében nőnek fel és a közvetlenül eljáró és felügyelő szakközegek szeme előtt érlelődnek a főváros speciális viszonyai számára. Természetesen a vidéken is jobban beválnak. Annyival inkább, mert a gyakorlati tanításon kívül az iskolai viszonyok titkaiba is behatolhatnak. Tájékozódnak az iskola ügykezelése, rendtartása, a tantestületi, a tanítói és ifjúsági egyesületi élet, a tanítói és ifjúsági könyvtár, a napközi otthon, a felügyelőkkel és a szülőkkel való érintkezés, stb. dolgában.

Nem jelent vérvesztést az újítás a képző kebelében működő gyakorlóiskolára. Sőt azt óhajtanám, hogy fokozódjék munkája. Apró népessége a gyermektanulmány pompás médiuma. A gyermektanulmányra pedig ugyancsak ráfér az intenzivitás még ott is, ahol divatos.

A tanítónövendékek vezetésre, útbaigazításra, jóindulatú kritikára szorulnak. Különösen gyermektanulmányi munkájuknál. A benlakó nevelőnők sokat tehetnének ebben az irányban. Bízzák rájok egyszersmind, hogy közvetlenül is végezzenek lélektani tanulmányt a tanítónövendékek lelki világában szakértelemmel és tapintatosan. Aztán értékesítsék is tervszerűen tapasztalataikat a jellemfejlesztő nevelés szolgálatában. Hasznosan működhetnének közre a nevelőnők az önálló munkásságra való nevelés érdekében is, valamint a továbbképzésre való hajlandóság élesztése tekintetében. Tág tér nyilnék erre az önképzőkörben, melynek ki kell bontakoznia mai szürkeségéből és tehetetlenségéből. Vigyük bele a szakosztályi életet, mely az alaptehetségek fej-

lesztésére rendkívül nagy hatást gyakorolna. Alkalmat kellene találniok a nevelőnőknek a magánolvasmányok irányítására is. Főkép arra, hogy érleljék a józan itélőképességet az olvasmányok helyes megválogatására. Csak az esetben használhatják fel sikeresen az ifjúság olvasókedvét az egyéni nevelés érdekében, ha kialakul magukban a tanítókban az ízlés és az erkölcsi érzék íróik megállapításánál.

Nagyon szerencsés a nevelőnői intézmény gondolata. Immár továbbfejlesztésre vár. Bizalommal nézünk jövője elé. Bizonyára általános meggyőződés, hogy a friss tanítónők nem felelhetnek meg a szükséges mértékben. Egyenesen az iskolából lépnek elő családfői méltóságra. Hijján vannak minden nevelői tapasztalatnak és maguk sem hiszik, hogy rátermettek 3—4 évvel fiatalabb szellemek vezetésére. Még hozzá, átmeneti természetű állásuk. Juttassák őket katedrához és nevelőtisztökre hozzanak oly tapasztalt erőket, kik nemcsak akarnak, hanem igazán tudnak is nevelni. Ez erők csak a női tanárok színe-javából kerülhetnek ki. Rendszerint idősebbek is. Menjen kitüntetés számba e megbízás megfelelő erkölcsi és anyagi elismeréssel.

A gyakorló iskola kibővítése és a nevelőnői intézmények új alakja megjavítaná a képzőintézet szervezetét. Ez igaz. De az is igaz, hogy a szervezet kebelében megejtett reformok nem pótolhatnak egy nagy hiányt. Az egységes előképzettség hiányát.

A közönséges polgári, az előkelő felsőbb leányiskola, a tudós gimnázium ifjúsága és okleveles óvónők találkoznak a kenyeret igérő képzőben. Csupán abban egyéznek, hogy járatlanok a nők házi munkakörében. Nem is csoda. Hiszen az iskola egészen kisajátítja őket a családból. Tizenkét-tizenöt esztendőn át tartja rajtok a kezét. Tizenkét-tizenöt esztendőn át egyfolytában nyelni az iskola porát, ez nagy pusztítást visz végbe a testi szervezetben, az egészségben. Ezen a nagy bajon okvetlenül segíteni kell. Hogyan? Szerencsés megoldási módot hallottam Mosdóssy Imre kir. tanfelügyelő úrtól. Azt, hogy *két évi kényszerpihenésre kell fogni a serdülő leánykákat.* Nem tárgyalom tüzetesen a tanulás két évi megszakításának szükségét. Csak

egyre utalok. Arra, hogy nincs áldatlanabb dolog, mintha teljesen kiragadjuk a nőt családi fészkéből. Nagyot vétünk ezzel nőiessége, sőt, mi több, nemzetünk létérdeke ellen.

Mozogjon a házi tűzhely körül a leányka, amint betöltötte 14. évét. Élvezzen némi életörömet és készüljön egy keveset női hivatására. Szóval forduljon meg az élet iskolájában is. Tanulja meg a háztartás vezetését. Tanuljon sütni, főzni, mosni, vasalni, szekrényt rendezni és rendben tartani, költségvetést, számadást készíteni. Utóvégre az sem baj, ha meg találja kedvelni az otthont és nem vágyik többé az iskolába. Ne féljünk attól, hogy szükében leszünk a tanítónőknek. Legfölebb megcsappan a feleslegesek száma, ami a felebaráti szeretet és etiká szempontjából tiszta nyereség. Mindig kapunk munkaerőt az illő javadalomra. Ha a nyugodalmas pár év után sem ment el a házikisasszony kedve a tanítónői pályától, előbb tegyen tanubizonyságot háztartási jártasságáról művelt gazdasszonyok bizottsága előtt. Aztán oltárhoz léphet. Persze a pedagógia oltárához. Az intézeti-tanterv ejtse módját, hogy tökéletesítsék gyakorlati ismereteiket a leányok.

Első tekintetre talán meglepő a kötelező munkaszünet gondolata. Pedig nem szokatlan közéletünkben. Üdülés, erőgyűjtés a célja. Tudom azt fogják mondani, hogy két hosszú év folyamán minden iskolai tudás elpárolog. Ha ilyen könnyen illanó a szerzett tudomány, nem kár érte, úgy sem építhetnének reá. Jelentősebb kifogást is emelhetnének. Azt, hogy a megszakítás következtében még később kerülhetnek ki az életbe. Később, de egészségesebben. Több erővel és kevesebb félszegséggel. Oly időben, midőn szakpályájukon jobban beválnak. Érdekes, hogy éppen azt a két esztendőt, melyet mi a tanulmány meghosszabbítására szántunk, nem veszi számba nyudíjtörvényünk.

Rendjén van, hogy a hatalomnak gondja van a képzőintézet növendékeinek előéletére. Előéletüket fürkészi ugyanis, midőn előképzettségüket nyomozza. Bizony nem esnék következetlenségbe, ha a végzett növendékek utóéletéről is gondoskodnék. Vagyis arról, hogy oklevelük kenyérhez juttassa őket. Joguk van

hozzá. Mert valójában e föltevésben, e reménnyel léptek a tanítói pályára.

A praktikus angolok számot is vetettek e jogigénnyel. Törzskönyvet vezetnek országuk összes képesített tanítóiról. Szereljék fel hasonló nyilvántartással közoktatási kormányunk népnevelési ügyosztályát is. Így ellenőrizhetnék, kire került a kinevezés sora, melyik vidéken ki válhatik be. (Úgy tudom volt idő, midőn a polgári iskolai tanítónők kinevezésénél ilyen rendet követett a kormány. *Szerk.*) Esetleg pótló adatokkal is kiegészíthetnék információjukat. Sőt, ha épenséggel nem tudnának megélni protekció nélkül, erre is húzhatnának rovatot. Lelkük rajta!

Budapest. *Havas Irma.*

(Folytatjuk.)

MAGYAR KELLER HELÉN.

(A Magyar Gyermektanulmányi Társaság értekezlete.)

Világraszóló hire van az amerikai csodateremtésnek, Keller Hellénnek. Siket, néma, vak. Egyetemet végzett mégis és írónő. Nagyon érdekesen írta meg életrajzát. Magyarul is megjelent és közkézen forog nálunk. Megérdemli ezt már azért is, mert szeret bennünket. Úgy nyilatkozik egy levelében, hogy ismeri multunkat és szívből kívánja, hogy független és szabad nemzet legyünk.

Sok szó esett a szerencsétlen, de semmiképen sem boldogtalan nőről a Gyermektanulmányi Társaságnak az új évben tartott első értekezletén. Színről-színre láttuk azt a csinos és kedves leánykát, ki Keller Helént választotta eszményképeül. És hallottuk. Pedig néma szegényke, amellett, hogy se hall, se lát. *Egri* Margitkának hívják. Budapesti iparos gyermeke, épen született. Öt éves korában agyhártyagyulladásban szenvedett. Ennek következtében elvesztette három érzékét. A legjelesebb orvosok sem segíthettek rajta. Egyik még is, *Szily* Adolf dr., kitünő szemorvosunk. Ő is csak a szívével. Felkarolta a gyámoltalan érdekét és megnyerte gondozójául a Pesti Izr. Hitközség segítségével *Adler* Simont, az izr. vakok országos intézetének igazgatóját. Hat év óta neveli a gyermeket, ki ma már tizenhárom éves és bámulatba ejti az embert; tudásával és ügyességével. Utólérte kortársait az ismeretek dolgában, sőt el is hagyta pl. irodalmi érzék tekintetében. Elragadtatással és a meghatottságtól remegő lélekkel figyeltük a párját ritkító vizsgálatnak eredményeit. Könnyű szerrel mutatta meg a többek között Magyar-

ország domború térképén a Dunát, Tiszát, Szávát, Marost, sőt a Latorczát is. Hangosan, értelmesen, szabatosan, sőt elmésen felelt a kérdésekre. Kivont és összeadott. Beszélt a magyarok bejöveteléről. Irt írótáblájára a «Megy a juhász szamáron» kezdetű versből. El is olvasta ujjaival. Természetesen tudta, hogy ki írta, sőt felsorolta Petőfinek több költeményét, melyeket ismer és szeret. A prózaírók közül Jókaiért és Mikszáthért lelkesedik; «Kárpáthy Zoltán» és «Szent Péter esernyője» legkedvesebb olvasmányai. Most kopogtatja le vak társai számára Kárpáthy Zoltánt. Már a negyedik kötetnél tart. A tárgyak közül csodálatosképen éppen a földrajzzal foglalkozik legszívesebben. A virágok sorából a szegfű, rózsa, ibolya és orgona a választottjai. Minden érdekli és mindenen gondolkozik. Midőn megtudta, hogy a Kerepesi-út Rákóczi-uttá változott, kérdé: «És a kerepesi-temető neve ezután Rákóczi-temető lesz?» Isten mindnyájunk édes atyja, tanulta. «Az enyém nem», fűzi hozzá szomorúan. Miért? «Csak nem vakítja meg az atya édes gyermekét?»

Ellentétben az ilyen szerencsétlenek legtöbbjével, jóindulatú, szelid leányka. Kedves tulajdonságai megkönnyítették a vele való foglalkozást. A számtant sokáig nem szerette, de midőn megtudta, hogy leendő tanulótársai többre haladtak, erős akaratával legyőzte kedvetlenségét és rohamlépésekkel ért melléjük. Ambiciója mellett másik tulajdonsága is elárulja a nőt. Szereti a szép ruhát, az ékszert. Két év óta a Wechselmann-intézet növendéke. Hamarosan megtanította néhány társát hat ponton alapuló jelbeszédjére. Egyik kis világtalan bajtársa el is kisérte, hogy nyilvánosan is bemutassák, miképen érintkeznek. Leolvasta a kezére kopogtatott szavakat. Kedélye derült. Az intézetben biztosan tájékozódik. Szereti, segíti kisebb társait. Szóval emberi életét él.

A pedagógiai ötletességnek és okosságnak, a határtalan és rendíthetlen türelemnek a remeklése ez a munka. Mély tisztelettel és elismeréssel hajlunk meg *Adler* igazgató érdemei előtt.

Növendékének bemutatása előtt, rövidre fogott, érdekes és

tartalmas felolvasásban ismertette a siketnéma-vak gyermekek oktatásának történetét idegenben és itthon. Magunkról nem mondhatott sokat. Pár évvel ezelőtt Bécsbe vittek egy megnyomorodott magyar fiucskát, de szomorúan visszahozták. Nem tudták elhelyezni. Ő az első magyar tanító, aki az óriás feladatra vállalkozott. Családja, különösen leánya is segédkezett neki egyetlen tanítványa körül. Megnehezítette a nevelő munkáját, hogy látónak születvén Egri Margit, be kellett gyakoroltatni vele helyettesítő munkájára tapintási érzékét. Megkönnyítette a dolgot, hogy ép korából jelentékeny számu fogalommal rendelkezett. Intelligenciája nem közönséges. *Nagy* László igazgató megkérdeztette, szeret-e olvasni? «Nagyon» volt a lelkes felelet. «Szeretsz-e engem? — Miért?» vallatja közkivánatra a vak kis játszótárs. «Szeretlek, mert olyan jó vagy hozzám» csendül meg melegen a válasz. Adler igazgatót ünnepelte a közönség, melyet szívesen üdvözölt elnöki megnyitójában *Teleki* Sándor gróf és amelynek köszönetét tolmácsolta az előadó irányában *Nagy* László alelnök az ülés végén.

Minden alkalommal sokan látogatják a Gyermektanulmányi Társaságnak nyilvános értekezleteit, de talán egyszer sem voltak annyian mint ekkor. A jelenlevők közt láttuk *Neményi* Imre dr. miniszteri tanácsost és *Mosdóssy* Imre sz. főv. tanfelügyelőt.

Budapest. *H. I.*

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK AZ 1909/1910. ISKOLAI ÉVBEN.

A felsőbb leányiskolák életében az 1909/10. iskolai év semmi változást sem hozott. Úgy látszik, a mult évben uralkodott politikai helyzet bizonytalansága ránehezedett a kulturális intézményekre is, illetve a felsőbb leányiskolákra és visszanyomott minden előrehaladást, egy jó hosszú időre ismét lehetetlenné tette a várva-várt égető reformok teljesedését. Pedig sokat vártunk ez évtől. Azt hittük, hogy a mult év végén megtartott felsőbb leányiskolai igazgatók első értekezlete éreztetni fogja üdvös hatását. De ez is késik. A sokat igérő tanácskozásnak eredménye nem vehető észre semmiféle újításban, semmiféle alkotásban.

Ez iskolai évnek eme szürkesége akaratlanul is rányomta bélyegét az értesítőkre, amelyek közül igen kevés foglalkozik valamely aktuális pedagógiai kérdéssel, a legtöbb egyszerűen elénkbe tárja a legszükségesebb, a legfontosabb adatokat, amelyek az 1909/10. iskolai év történetét állítják szemünk elé.

Néhány értesítő ez adatok előtt bevezető cikket is közöl.

E cikkek közül első helyen azokat említjük, amelyek az iskolai év folyamán elhúnyt kartársakról emlékeznek meg. Így ír az igaz baráti szeretet nemes hangján *Serédy Ilona* a besztercebányai értesítőben *Litschauer Terézről*; így emlékezik meg igaz fájdalommal egy névtelen *Jeutsch M. Margit* angol-kisasszonyról, az egri r. k. fels. leányiskola értesítőjében. Hasonló melegség és szeretet tükröződik vissza a szatmár-németi értesítőből, amikor *Benedek Erzsébet* tanítónőt parentálja el.

A második csoportba azokat sorozzuk, amelyek valamely pedagógiai kérdéssel foglalkoznak. Ilyenek: A tanítás renaissancea, *dr. Orbók Lóránt*-tól (Budapest, IV. ker.); Család és iskola, *dr. Zimányi Mihálytól* (Budapest, ang. kis.); Az első felső-kereskedelmi leányiskola, *Hakóthy Sándor*-tól (Budapest, IV. ker.); Az idegen nyelvek oktatásáról, *Fluck Jolántól* (Szeged); Leányaink esztétikai neveléséről, *Kiegerl Boriskától* (Nyitra); Gyakorlati irányzat a nőnevelésben (Mezőtúr); Szünidei francia tanfolyam, *Minkowitz Matildtól* (Pozsony); A rajzoktatás célja és feladata, *Tantos Jánostól* (Szabadka); A felsőbb leányiskolák célja, nevelésének és tanításának alapelvei (Temesvár áll.).

Harmadik csoportba azok a cikkek, illetve beszédek tartoznak, amelyek egy-egy iskolai ünnepély alkalmával adattak elő. Ezek:

Széchényi István emlékezete, felolvasta: *Polgáry Miklós* (Arad); Széchenyi emléke, elmondta: *dr. Kaiblinger Fülöp* (Budapest, ref.); *Hornig Károly br.* veszprémi püspök beszéde a Mária-kongregáció új tagjainak felvétele alkalmából (Budapest, ang. hit.); Gróf Széchenyi István emlékezete, írta: *dr. Baros Gyula* (Orsz. Nőképz. Egy. Ver. Pálné fels. l. isk.); *Péteri Lipótka* felolvasása békenapkor (Kolozsvár); *Mitrovics Gyula* igazgatónak ünnepi beszéde Tóth Pál felett (Miskolc); Emlékbeszéd reformációi ünnepély alkalmából, *Breyer Theophiltól.*

A többi hátralevő néhány cikket egy csoportba lehet foglalni, milyenek: *Konczné Karácsonyi Ottilia* elmélkedése a magyar asszonyok nemzeti érzéséről (Debrecen, ev. ref.); *Madarász Flóris* értekezése a dalról (Hogyan terem a dal? Eger.). *Krizsó Jolán* vetített képekkel kísért felolvasása a vulkanizmusról (Máramarossziget).

Összesen tehát 19 bevezető cikk jelent meg.

Míg a bevezető cikkeket adó értesítők a második helyen, addig a többiek az első helyen közölnek egy kivonatot a felsőbb leányiskola szervezetéből, mely kivonat a felsőbb leányiskola céljáról szól.

A magán felsőbb leányiskolákat leszámítva, a mult iskolai év végén 34 felsőbb leányiskola működött az országban, amelyek közül valamennyi adott ki értesítőt. E szám a jövő iskolai évtől kezdve eggyel meg fog fogyatkozni, mert a nyitrai püspök a nyitrai róm. kath. felsőbb leányiskolát fokozatosan róm. kath. polgári leányiskolává alakítja át olyképpen, hogy az 1910/11. iskolai évben az első osztály már a polgári iskola tanításterve szerint nyílik meg, de a felsőbbb leányiskola II—VI. osztálya még változatlan marad.

Új leányiskola ez évben nem nyílt meg, de a régebben megnyitottak fokozatosan fejlődtek. Szabadkán megnyílt a harmadik osztály, még csak a negyedik hiányzik, hogy teljes legyen. Ezt a teljességet ez évben érte el a marosvásárhelyi közs. fels. leányiskola, míg Pécsett csak az I., II., III. és V. osztályokban, Szombathelyen pedig a négy alsó osztályban folyt a tanítás. A pécsi r. kath. és budapesti ref. (Baár-Madas) felsőbb leányiskolák ez évben kapták meg a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól a nyilvánossági jogot, a budapesti ref. a VI., a győri állami a II. és VI., a szatmárnémeti ref. felsőbb leányiskola az V. osztállyal bővült ez iskolai évben. A debreceni ref. felsőbb leányiskola eddig együtt működött a tanítónőképzővel. Ez évben külön váltak. Mindegyiknek külön tanári kara és más-más igazgatója van. A két intézet azonban néhány ügyet közösen intéz el, ilyenek az iskolai év megnyitása és bezárása, iskolai ünnepélyek, tanulmányi kirándulások stb. A közös ügyeket a tanári kar közös gyűléseken intézi, melyeknek elnöke évenkint felváltva a felsőbb leányiskola és a képző igazgatója.

Ez iskolák legnagyobb részt a modern kor igényeinek megfelelő épületekben voltak elhelyezve, ahol szép tágas tantermek, szertárak stb. állottak a tanulók rendelkezésére. Ahol ilyenek nincsenek, örömmel állapítjuk meg, hogy az elmult iskolai évben vagy már segítettek a bajon, vagy minden igyekezettel azon vannak, hogy az

érezhető hiányokat pótolják. *A besztercebányai* áll. felsőbb leányiskola két épületszárnyára egy-egy emeletet építettek; az *egri* r. k. felsőbb leányiskola 80 ezer koronáért új épületszárnyat emelt, ahová a tanárszobát, négy nagy termet, rajztermet, könyvtárat, kézimunkatermet helyezett el; a *lőcsei* és *miskolci* felsőbb leányiskoláknak betegpavillont építettek, a lőcsei ezen kívül még főzőtanfolyamra is külön épületet kapott, amelyben ebédlő, konyha, kamara és előszoba van; *Kőszegen* az iskola egyemelet szárnyépületét két emeletre emelték. Az építkezéssel kapcsolatban történt az összes folyosóknak külső ablakokkal való felszerelése és fűtésre berendezése. *Pozsonyban* ez évben elkészült az új épület nagyobbik fele s hozzá foghattak az átköltözködéshez, amiáltal lehetővé vált, hogy a pozsonyi felsőbb leányiskola már a jövőben kibontakozzék azokból a szűkös korlátokból, amelyek közé a teljesen alkalmatlan épület miatt került. Az aradi, a győri és a szabadkai felsőbb leányiskoláknak ideiglenes otthonuk van. De valószínűleg ez az állapot nem tart sokáig, mert Arad sz. kir. város törvényhatósági bizottsága már érintkezésbe lépett az állammal, hogy a felsőbb leányiskola rendelkezésére alkalmas otthont bocsásson. Győr városa 1950 □-öl területet engedett át erre a célra, Szabadka pedig nemcsak telket adott, hanem már a pályázatokat is kiírta, de a dolog nem ment keresztül, mert a várost szabályozzák és az iskola az új szabályozási terv szerint a kiszemelt telekre nem jöhet. Most tehát új telket keresnek. Egyedül csak két iskola van, amely a hamaros segítség kilátása nélkül panaszkodik a hely szűke miatt; az egyik a *Veres-Pálné-iskola*, a másik a *szatmárnémeti* ref. felsőbb leányiskola, amelynek torna- és rajzterme hiányzik.

De nemcsak a városok, mint erkölcsi testületek, viseltettek nagy érdeklődéssel a felsőbb leányiskolák iránt, ez az érdeklődés megnyilatkozott a magánosok részéről is. Alig van iskola, amelyiknek kisebb-nagyobb alapítvány ne állana rendelkezésére jó és szegény tanulók megjutalmazására. Békéscsabán például hét, Debrecenben tíz, Szegeden két, Szatmárnémetiben két, Budapesten (állami) négy, Egerben 12 alapítvány kamatait oszthatják ki évenkint. Ezeken kívül minden iskola értesítőjében olvashatunk hálás köszönet megnyilatkozását a kapott adományokért. Egerben maga az érsek vezet az adakozók élén, utána a nyitrai püspök és több kanonok jön, de nagyon hosszú volna mindazokat az egyesületeket és magánosokat felsorolni, akik adományaikkal a felsőbb leányiskolákat elhalmozták.

A szülők is mintha jobban megbarátkoztak volna azzal a gondolattal, hogy az iskolai és házi nevelést párhuzamba kell állítani egymással. Erre vall legalább az a körülmény, hogy az értesítőkben mind kevesebb panasz hallatszik a szülők közönye, hidegsége miatt, sőt némelyik értesítő (aradi, békéscsabai, győri, kassai, temesvári r. k. stb.) örömmel állapítja meg, hogy a szülők élénken érdeklődnek az iskola munkája iránt s hogy igen sokan keresik fel fogadó óráikon a tanári testület tagjait, hogy gyermekeik magaviselete és előmenetele tárgyában értekezzenek velük. Ez az érdeklődés azonban nem mindenütt egyformán élénk. Besztercebánya, Budapest (állami), Trencsén, Máramarossziget, Temesvár (állami) stb. nincsenek elragadtatva a szülők lelkes érdeklődésétől, sőt szomorúan említik, hogy sok szülő

még akkor sem óhajtotta a tanártestület egyik vagy másik tagjával a találkozást, ha gyermekeik érdekében nagyon is kívánatos lett volna és csakis erélyes sürgetésnek engedtek.

A felsőbb leányiskolák iránt való érdeklődésről tesznek tanubizonyságot a látogatások is. Érdekesebb, említésre méltóbb látogatások a következők voltak: a debrecenit *dr. Erőss Lajos* egyházkerületi püspök látogatta meg, gr. Degenfeld József egyházkerületi főgondnok társaságában; a pécsi felsőbb leányiskolában *gr. Zichy Gyula* megyés püspök fordult meg; a kőszegit *Gyurátz Ferenc* püspök szemlélte meg; a székesfehérváriban *Prohászka Ottokár* püspök volt mint vendég; a budapesti (állami) és kassai felsőbb leányiskolák *Jules Gautiert*, a francia közoktatásügyi minisztérium középiskolai ügyosztályának vezetőjét üdvözölték vendégként; a temesvári (állami) felsőbb leányiskolában *Csernoch János*, Csanád egyházmegye főpásztora, ifjú törökök magyarországi kiránduló társasága és még többen tettek látogatást. Különösen örömmel jegyezzük fel, hogy évről-évre több tanár és iskola rándul egymáshoz, hogy egymást megismerjék és egymástól tanuljanak.

A tanítás különben az összes iskolákban zavartalanul folyt az év elejétől fogva az év végéig. Különös nehézségekkel csakis az idegen nyelvek tanításában kellett küzdeniök. Nagy baj volt az, ha valamelyik iskolába — mint Mezőtúron — csupa tőzsgyökeres magyar leány járt, mert ezeknek bizony nagyon sok volt egyszerre két idegen nyelv tanulása. De megnehezítette az előrehaladást az a körülmény is, ha ugyanazon osztályban különböző nyelvismerettel biró leányok tanultak. A gyengébbek megakadályozták a jobbakat az előmenetelben. Ezen úgy igyekeztek segíteni, hogy a növendékeket két csoportba osztották: *a)* a német és francia nyelvi előadást teljesen megértőkre; *b)* a nyelvtudásban gyengébbekre. Ennek a rendszernek azonban sok ellensége van. Pozsonyban ez évben egy érdekes újítással tettek kísérletet. Az V. osztályba járó növendékeket osztották tudásra való tekintet nélkül két csoportba, oly módon, hogy a saját IV. osztályukból jött növendékek alkották az egyik, más intézetből jött növendékeik pedig a másik csoportot. A cél, amiért ez történt, nyilvánvaló. Nem akarják, hogy saját tanítványaik haladása az új növendékek tömege miatt csorbát szenvedjen, másrészt a különböző előkészültségű új tanulóiknak csoportjában a haladás nehézségeit a tanulók kisebb száma enyhíti. Kíváncsiak vagyunk, a tanulók ezen új beosztása milyen eredményre fog vezetni. Fiumében, ahol — sajnos — a magyar is idegen nyelv, a német mellett a magyart is két-két csoportba osztva tanították. A budapesti államiban a francia és német nyelvet 20—25-ös csoportokra osztva tanították, amelyek egyforma terv szerint végezték az előírt anyagot. Kivételes intézkedésekre volt szükség azoknál a felsőbb leányiskoláknál, ahol csak most nyílt meg az V. vagy VI. osztály, mivel ezen osztályokba csupa olyan növendékek léptek be, akik a polgári iskolát végezték. Győrött és Szabadkán úgy segítettek a bajon, hogy a francia órákkal párhuzamosan francia kezdő tanfolyamot tartottak. Sopronban meg a rajzot és a kézimunkát tanították két-két csoportban az I—III. osztályokban.

Itt említjük meg, hogy Szabadkán ez iskolai évben is tartottak

olyan tanítási órákat, amelyeken az egész tanári testület jelen volt azért, hogy a tanítás az egész iskolában teljesen egységes, kapcsolatos és egyöntetű legyen. A trencséni értesítő pedig szemelvényeket ad a többi iskolák és tanítók okulására a tananyag feldolgozásából. Az egyik Arany János «Rozgonyiné»-ját adja (tanította a III. o. Sándor Stefánia), a másik algebrából közöl egy példát a VI. oszt. tanítási anyagköréből (tanította: Győri János). A temesvári állami felsőbb leányiskola igazgatónője — igen helyesen — a nyilvános díszvizsgálatok beszüntetését kívánja.

A tanítás zavartalanságát biztosította még az is, hogy egy iskolát sem kellett ragályos betegség miatt bezárni. Igaz, hogy némely iskolában (Fiume, Kassa, Székesfehérvár stb.) sok volt a beteg növendék, néhányat testi gyengeség, vérszegénység miatt orvosi tilalomra még az iskolából is ki kellett venni, de ilyen esetek minden évben előfordulnak s ha most több beteg tanuló volt, annak kell tulajdonítani, hogy a telünk rendellenes, a tavasz pedig szokatlanul hideg volt. A halál azonban ez évben sem volt kíméletes az iskolákkal szemben. A besztercebányai felsőbb leányiskola *Litschauer Teréz* int. igazgatónőt, az egri *Jeutsch M. Margit* apácát, a szatmárnémeti *Benedek Erzsébet* tanítónőt, a pécsi *Brunner M. Gabriella* apácát, a máramarosszigeti *Tirczka Antal* óraadó tanárt, a nyitrai *Thuróczy Károly* iskolaorvost temette el, a növendékek közül pedig nyolcat sirattak meg növendéktársaik.

Részben a tanítás, részben az egészség szolgálatában állottak a tanulmányi kirándulások. A budapestiek a Hűvösvölgybe, a Svábhegyre tettek nagyobb kirándulást, megjelentek a színházak előadásain, az irodalmi és tudományos felolvasásokon stb.; az angol-kisasszonyok vezetése alatt levő felsőbb leányiskolai növendékek részt vettek szüreti ünnepélyen. Debrecenből 25 növendék hét tanerő vezetése alatt három napig Budapestet tekintette meg. Az egriek a hatvani cukorgyárat tették tanulmányozásuk tárgyává. A fiumeiek Abbáziában, Cirkvenicában voltak. A marosvásárhelyiek Marosujvárott a sóbányákat, a sófejtésnek és raktározásnak módozatait nézték meg. A mezőtúriak gyönyörű szép kirándulást rendeztek az Aldunára, ugyanitt megfordultak a temesváriak (r. k.) is. A kassaiak a Tátrában gyönyörködtek. A szabadkaiak Zágrábon, Fiumén, Abbazián át Cirkvenicáig jutottak. A székesfehérváriak Bodajk-fürdőn töltöttek egy jó napot. A máramarosszigetiek egyszer Huszton, másszor Miskolcon, Diósgyőrött, Aggteleken, Dobsinán, Kassán fordultak meg. Bizony az ilyen kirándulások igen alkalmasak arra, hogy a test és lélek harmoniáját megteremtsék.

Minden egyes iskola nagy gonddal ápolta az ifjúságnak vallás-erkölcsi nevelését. Ezért mindenik felekezetnek megadták a módot arra, hogy vallásos áhitatukat tetszésük szerint gyakorolják. Minden növendéknek a hitoktató által kijelölt napon templomba istentiszteletre kellett mennie, a protestánsok konfirmációban, a róm. kath. növendékek a nagyheti ájtatosságot megelőző lelki gyakorlatban, u. n. szentgyakorlatban vettek részt, ezen kívül háromszor gyóntak és áldoztak. A vallásos élet intenzívebb ápolását célozzák a Mária-kongregációk is, amelyek Egerben, Pécsett, Nyitrán, Temesvárott (r. k.) és

Budapesten (angol-kis.) működtek. Debrecenben okt. 31-én, a reformáció évfordulati napján a növendékek megkoszorúzták a gályarabságot szenvedett magyar papok emlékoszlopát.

A növendékek vallás-erkölcsi nevelése mellett kiváló gondját képezte a tanártestületeknek az ifjúságnak hazafias nevelése is. E célt szolgálták a különböző hazafias ünnepélyek is, mint október 6., március 15., április 11., június 8., november 19-iki Erzsébet-ünnepély, április 8-iki Széchenyi-ünnepély stb. Az aradiak 1909 szeptember 19-én Kossuth Lajos szobrának leleplezési ünnepélyén voltak jelen.

Néhány iskola (Kolozsvár, Budapest állami) a békenapot is megülte, a miskolciak nagy ünnepélyt rendeztek abból az alkalomból, hogy leleplezték volt igazgatójuknak, Tóth Pálnak arcképét. Megható ünnepség folyt le március 20-án Trencsénben. A tanári testület ugyanis megfesttette néhai dr. Tedeschi Borbálának, az intézet tavalyi igazgatónőjének arcképét. A mondott napon leplezték le ezt az arcképet, ami után a növendékek a tanári testülettel a temetőbe vonultak és megkoszorúzták Tedeschi sírját.

Talán nem is említenők, hogy az igazgatók a növendékek testi egészségéről is minden irányban gondoskodtak, ha a debreceni értesítő fel nem hívná figyelmünket ama végtelenül sajnálatos tényre, hogy több esetben orvosi bizonyítvány alapján kérték a szülők a torna alól gyermekük felmentését, valóban csekély ok miatt. Minden tanító saját tapasztalatából tudja, hogy az ügyességi tárgyak alól való felmentést igen sokszor a szülők csak azért kérik, hogy leányaik ezalatt mást: zongorát, angolt, latint stb. tanuljanak. Szóval itt megint összeütközik az iskola körültekintő nevelése a házi gondolkodás pongyolaságával, előre nem látásával. Bizony igen jó volna, ha minden tanár, tanítónő közmegegyezéssel oda hatna, hogy felvilágosítsa a szülőket, hogy alapos ok nélkül való felmentése a növendékeknek a torna alól, egyenes bűn saját leánya, vére ellen.

A tanártestületek a nevelés nagy és sokoldalú munkája között nem feledkeztek meg az emberszeretet ápolásáról sem. Hacsak alkalom nyílt, adakozásokra szólították fel a növendékeket. A kisebb fajtájú gyűjtéseket, amelyek a tüdőbajos szanatóriumoknak, az önkéntes mentőegyesületnek, a Mária-Dorothea-Egyesületnek stb. juttattak néhány fillért, most nem említjük. De igenis nagy örömmel üdvözlünk minden olyan akciót, amely a növendékeknek saját társaikon való segítséget célozza. Az ilyen szeretet közvetlenebb. Mélyebbre ható. A szanatóriumoknak adott pénz, adomány, gyűjtés lélekre való nemes hatását közvetlenül sohase érzi, de akkor igen, ha látja szegényebb sorsú iskolásgyermeknek hálás pillantását, örömét, köszönőszavát. Az ilyen adakozás egész életre kihat, s gazdag gyümölcsöt fog hozni a jövőben is. Ilyen segítő-egyesület működik Békés-Csabán, Fiumében (4581 K 63 fillér tiszta vagyonnal), Székesfehérvárott, mely 20 ezer korona tőkét akar összehozni, ma már 14 ezer koronán felüli összeg áll rendelkezésükre. E segítő-egyesületek tankönyveket vesznek, tandíját fizetik ki néhány jobb növendéknek, sőt itt-ott pénzbeli segélyl yel is támogatják az arra rászorulót. Mezőtúron a növendékek maguk között a tél folyamán 30 koronát gyűjtöttek, mely összegből hat sze-

gény iskolásgyermeket ruháztak fel magukvarrta ruhákkal. A temesvári (állami) Jótékonysági-Egyesület ez évben folytatta áldásos működését. Az egyesület nemcsak házi szegényeket istápolt és hazafias célokra áldozott, hanem karácsonyfát is állított fel szegény gyermekek megajándékozására, valamint meleg eledellel látott el naponkint átlag 70—80 iskolás gyermeket a téli négy hónapban. Ugyancsak Temesvárott, a r. k. felsőbb leányiskolában több mint 60 jóviseletű szegény leánykát láttak el a növendékek jó meleg ruhával és más egyéb kedves aprósággal. A katholikus felsőbb leányiskolákban vallásos célokra is sokat adakoztak. Igy a budapesti angol-kisasszonyok növendékei a pogány gyermekek megtérítését célzó «Jézus szent gyermeksége» társulatának áldoztak, résztvettek a kongregáció-otthon javára rendezett sorsjátékokban. A temesvári r. k. fels. leányiskola növendékei pedig «ezer meg ezer példányban terjesztették példás áldozatkészséggel a jó sajtó termékeit a gyárak, műhelyek, árvaházak, kórházak munkásai, szolgái, betegei, valamint az elhagyott szegények között.»

Egy új egyesület van alakulóban a budapesti állami felsőbb leányiskolában, még pedig a Sorompó-Ligát akarják a növendékek megteremteni. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium ugyanis utasította az iskolák tanári tesületeit, hogy a tanuló ifjúságot lelkesen és nyomatékosan buzdítsa, hogy rajz- és írószerszükségletét magyar gyártmányokból szerezze be. A növendékek ezen lelkes buzdítás hatása alatt a Sorompó-Ligába oly nagy számmal jelentkeztek tagul, hogy az azonnal befizetett évi 20 fillér tagsági díjakból 36 korona alaptőkét létesítettek. Az egyesület megszervezése a jövő iskolai évre maradt.

Egy másik egyesület a Veres Pálné-féle iskolában határoztatott el. Az egyesület címe: «Volt iskolatársak szövetsége», elárulja az egyesület célját is.

A budapesti állami felsőbb leányiskola ez évben részt vett a londoni «Royal Drawing Society» (Királyi Rajzművészeti Társaság) által rendezett nemzetközi kiállításon. A zsűri hivatalos jelentése szerint mind a négy beküldött lap kitüntetést nyert. *Kayser Zsófi* bronz-csillagérmet (Bronze Star), első osztályú dícséretet (Commended First Class) és rendkívüli dicséretet (Highly Commended); *Kubáss Mária* harmadosztályú dicséretet (Commended Third Class); *Szilasi Boriska* negyedosztályú dícséretet (Commended Fourth Class) nyert.

Némely iskola mellett önképzőkör (Nyitra, Kolozsvár stb.), más mellett egyéb tanfolyam működött. Táncot és angol nyelvet majdnem mindenütt tanítottak, főzőtanfolyam volt: Fiumében, Szegeden, Mezőtúron, Szabadkán, Lőcsén stb.; gyorsírás- és gépírás-tanfolyam működött Fiumében, Budapesten (IV. ker.); festészeti tanfolyam Aradon, Máramarosszigeten, Miskolcon állott a növendékek rendelkezésére. Temesvárott (állami) különálló háztartási tanfolyam, Pécsett magánjellegű továbbképző tanfolyam, Kolozsvárott a továbbképző tanfolyam első (illetve VII.) osztálya nyílt meg. Miskolcon a IV—VI. osztályú tanulók számára szabászati tanfolyamot rendeztek be. A pozsonyi női kereskedelmi tanfolyamot a miniszter továbbra is a felsőbb leányiskolában kívánja fenntartani. Fiumében magyar, német, Aradon

francia társalgó-tanfolyam van. Mindezen tanfolyamok azt igazolják, hogy felsőbb leányiskola kereteit a mai kor követelményeinek megfelelően kell kitágítani.

A felsőbb leányiskolákban összesen *az értesítők szerint* 714 tanerő tanított ez iskolai évben. Ez a szám azonban a valóságnál jóval nagyobb, nemcsak azért, mert az időközben beteg lett, szabadságolt tanárok, tanítónők helyettesei is bennfoglaltatnak, hanem azért is, mert néhány értesítő *egész értelmetlenül* a tanári testület tagjai közé számítja az internátusi óraadó zongoratanítókat, akiket nem is a miniszterium nevezett ki, hanem az internátusi igazgatónő alkalmazott, akiknek tehát az iskolához semmi, abszolute semmi közük sincs.

A 33 felsőbb leányiskola élén 22 igazgató és 11 igazgatónő állott, míg a tanítást 72 rendes tanár, 31 rendes tanárnő, 264 rendes tanítónő, 10 helyettes tanár (köztük három nő), 47 segédtanítónő, hat megbízott tanítónő, 86 óraadó, 19 egészségtan tanár és 146 hitoktató végezte el.

A tanítványok száma ez iskolai évben 6872 volt, még pedig rendes tanuló 6581, magántanuló 273, rendkívüli tanuló 18. Ezek közül év közben kimaradt 226, meghalt 8, vizsgálatlan maradt 39 (a rendkívüli tanulókkal együtt 57), az év végén vizsgát tett tehát 6468 növendék.

E levizsgázott növendékek között róm. kath. volt: 2561, gör. kath. 41, ref. 981, ág. ev. 573, gör. kel. 67, unitárius 27, izr. 2075. Ebben a statisztikában nem szerepel az egri róm. kath. felsőbb leányiskola 140 növendéke, mert erről az értesítő semmiféle adatot sem közöl.

A nemzetiségi adatok szintén hiányosak. Budapest I. ker. közs., Budapest ref., Budapest ang. kis., Debrecen ref. és Eger róm. kath. adósak maradtak az adatokkal. A rendelkezésünkre álló adatokból megtudjuk, hogy németnek vallotta magát 336 növendék, tótnak 43, oláhnak 36, ruténnak 1, horvátnak 21, olasznak 48, lengyelnek 4, csehnek 2, angolnak 3, franciának 1. Nem magyarnak vallotta magát 495 tanuló, míg a többi 5973 mind magyar anyanyelvű volt. A magyarok közül csak magyarul beszélt 1886, míg a többi 4087 más nyelven is tudott beszélni. Ezen azonban nincs miért örülnünk, mert a más nyelvet is beszélők között igen kevés volt olyan, aki a franciát, angolt, vagy más kultur nyelvet beszélte volna, legtöbb ama nemzetiség nyelvét használta, amely az illető iskola helyén uralkodó. A Felvidéken tehát tótul, Erdélyben oláhul stb. Persze van kivétel is. Így a budapesti angol-kisasszonyoknál az összes növendékek (186) németül is tudtak tökéletesen beszélni.

A növendékek magaviselete ellen seholsem olvasunk komoly panaszt. Egyedül Nyitrán követett el egy tanuló súlyos fegyelmi kihágást.

A növendékek szorgalmával és előmenetelével is mindenütt meg vannak elégedve az igazgatók. Az elméleti tárgyakból felmutatott eredményeket azonban megint nem lehet összehasonlítani, mert sok iskola nem közli a szükséges adatokat. (Így Marosvásárhely, Szatmárnémeti, Debrecen, a budapestiek [az állami kivételével], Eger stb.)

Igen érdekes a szülők foglalkozását feltüntető statisztikai táblázatok. Előre bocsátjuk, hogy a budapesti ref. felsőbb leányiskola 60 növendékét le kell számítanunk, mert nincs adat róluk. Tehát 6408 vizsgát tett növendék szüleinek foglalkozása ekként oszlott meg: őstermelő volt 627; iparos 698; kereskedő 1350; tisztviselő 1590; pap, tanár, orvos és más értelmiségi 1540; katona 193; nyugdíjas 148; magánzó: 241; egyéb foglalkozású: 23. A tisztviselői kar, az értelmiségi és kereskedői osztály tehát imponálóan dominál a többi osztályok felett, ami azt mutatja, hogy a kereskedők, tisztviselők, orvosok, ügyvédek stb. tisztában vannak azzal, hogy a leányaikat, ha a társadalom által követelt műveltségben akarják részesíteni, a felsőbb leányiskolába kell járatniok. Ez a körülmény parancsolólag írja elő: *szaporítani kell a felsőbb leányiskolákat!*

Besztercebánya. *Keller Imre.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A **Revue Pédagogique** szeptemberi száma is sokat mond az eszmék tanítására és megszerettetésére; az eszményi gondolkozás és érzésvilág megismertetésére. Végeredményben megint utal arra, hogy az erkölcsi élet kifejlődésében nagyon nagy része van ugyan a példának, a megszokásnak, az akaratnak, de azért sokat ér benne maga az ész és a szív kimüvelése is.

Pelisson megemlékezik *Mme de Puisieux*-ról, a XVIII. századnak egyik számottevő moralistájáról. Megemlíti, hogy bármennyire terjedt is akkoriban minden uralkodó műfaj a nőírók között, azért nem igen foglalkoztak erkölcsösködéssel még kevésbbé önálló erkölcsi rajzokkal s ebben a tekintetben hősnője úttörő volt a *Jellemképek*-kel, meg *Egy barátnőnek* adott tanácsokkal. Másodszor ugyancsak úttörőnek látja abban, hogy feljegyzései sokat feltárnak a középosztály életéből, szokásaiból.

Dicséri azt a nagy érdemet, hogy dolgozatai javában őszinte, hű korrajzot ad; hogy egyszerűen, nyugodtan csupán szórakoztatni akar. Ennek tudja be, hogy természetességét és világoslátását nem zavarja meg sem keresett szatirai él, sem nehézkes rendszerező bölcselkedés vagy elfogult reformátori cél- és oktévesztés. Majd rámutat arra a mély, az őszinteséget kedvessé és becsessé tevő vonzalomra, mely mindig megnyilatkozik nála a szép családi élet, a nő tisztelete és azok iránt a szelid, művelt társadalmi formák iránt, melyeknek komoly tartalmuk van. A nő tiszteletéért vívott küzdelmét úgy emeli ki, hogy itt érzünk egy kis túlzásra hajló lelkesedést a nő és a férfi egyforma szellemi életéért s érezzük, hogy ennek a lelkesedésnek a túlzása mindenekelőtt abban gyökeredzik, hogy a másformaságban csak alárendeltséget tud érezni. A művelt társadalmi formák szeretetében szembeállítja pszichológiai és ethikai szellemének szociális jellegét az előbbi koroknak inkább egyéni megnyilatkozásaival; mély, vezető bepillantást enged a történeti keretbe és nagy fejlődéstörténeti jelentőséggel is körülveszi Mme de Puisieux-t.

Három más értekezés súlypontja viszont arra esik, hogy vonzóvá tegye mindazt, ami szép. Lavisse *Az iskola* áldásait,

Chaffurin *George Eliot erkölcsi eszméi*-t, Aubin *Léon Chauvin iskolaigazgató*-t magasztalja.

Lavisse egy iskolai ünnepi beszédben szép képekkel rajzolja az iskolai gondoktól ment gyerek kedélyes életét a szabad természetben, de azután megrázó, komoly vonásokkal képzelteti el azt a sok keserves fájdalmat és kiábrándulást, ami az ilyen gyerekből lett férfira és öregre vár! Hivatkozik a franciák mély demokratikus érzésére; fejlett, igazságos szociális érzékére és ezeknek a tulajdonságoknak az ébrentartásával még megpróbáltatások esetén is fényesnek reméli az ország jövőjét. Különösen attól remél nagyon sokat, ha a nemzeti szellemű iskola kifejtheti minden erejét. Persze az már azután specifikus francia felfogás Lavisse-nál, hogy az ideális társadalmi fejlődés legigazibb alapját nemcsak abban látja, ha a szellem köztársasági, hanem abban a formában is, melyben a saját köztársasági életük mozog; továbbá, hogy a monarchikus állam legragyogóbb példája előtte XIV. Lajos kora minden erényével s minden hibájával és hogy ezeket a nézeteket fennen hirdeti iskolai beszédében.

Aubin Léon Chauvin pályafutásában szépen rajzolja meg egy olyan embernek az életét, ki szegény földmívelő családból emelkedik fel egy tanítóképző igazgatójává; ki a legkeservesebb anyagi gondok, sok más munka és nagy megszakítások mellett szakadatlanul tanul s ki első magasabb döntő vizsgáját annak köszönheti, hogy anyjának egy tanítónő- jóbarátnője megadja neki a húsz korona utiköltséget, azt a pénzt, mely olyan nagyon bizonyítja, hogy néha milyen kevésen fordul meg egy élet sorsa s hogy mennyit használ egyik embernek az, amit egy-egy másik esetleg alig becsül valamire. Mint iskolaigazgatóban nagyon dicséri szüntelenül éber gondját, ha rövid is, de adandó alkalmakkor mindig meg-megismétlődő, hatásos beszélgetéseit, tanácsait, útmutatásait; bővebben vázolja azt a módszerét, mely olyan jól össze tudta egyeztetni az életrekiható, az egész lelki világot átjáró, visszhangzó gyakorlati és elméleti képzést, az okosságot és a jóságot, a kötelességnek élő munkát és a kellemes életet. Bármit mond róla, mindig az a főtörekvése, hogy hűen idézze emlékét, hogy ez a hűség tegye vonzóvá szavát és hogy ezzel emelje ki legjobban az elhunyt érdemeit.

Chaffurin magyarázza, hogy miképen jutott el George Eliot oda, hogy a részletektől menten fogja fel minden filozófia alapját; hogy a filozófiától a regényírásra térjen át; hogy regényeiben tulajdonképpen a saját filozófiai felfogását szemléltesse hosszan és szigorú következetességgel. Ez a magyarázat rávezeti azután magának ennek a filozófiai felfogásnak a rövid jellemzésére. Kiemeli belőle többek közt azt, hogy még a keresztény vallást is némileg önzőnek tartja; hogy jót magáért a jóért óhajt

cselekedtetni; hogy a remeteséget, hogy az emberi nyomorúságoktól való teljes visszavonulást egoizmusnak tekinti; hogy kereszténytibb a kereszténynél. Röviden szólva, olyannak festi, ami alapjában véve a jóban önmagában is szívből gyönyörködő, az embereket hűségesen szerető, a visszavonulásnak csak rövid ideig és csak lelki felemelkedésért élő Krisztushoz magához nagyon közel áll. Később pedig szép idézetekkel és utalásokkal mutat rá munkáinak olyan részleteire, melyekben az ember elhatározásainak a küzdelmeit tárgyalja azokban az esetekben, mikor emberileg alig előrelátható, hogy mi lesz jó. És talán egész rendszerében a legönzetlenebb, legnemesebb, legerényesebb az ilyen küzdelmek felfogása; az ilyen bizalom a jó szándékban; az ilyen megbecsülés, szeretet a jóhiszemű tévedés iránt még kárvallás esetén is! A jó emberek között talán ez vezet legtöbb megértésre, megbocsátásra, szeretetre, együttérző közeledésre!

Ugyanennek a folyóiratnak az októberi kötetében *A középfokú tanítás veszedelme* címen adja elő aggodalmait Charles Chabot. Elismeri ezen oktatás modern haladásának a jogosultságát, de attól fél, hogy a nemzetgazdasági körülmények, az élet és a gyakorlat miatt nem áll meg a haladás a helyes középúton, hanem továbbmegy rajta és elmossa ennek a tanításnak azt az eredeti lényeges jellegét, melyet ő olyan nagyon fontosnak tart.

Összehasonlítva az elmélet és a gyakorlat embereinek művelődési szükségleteit, mindenekfelett vallja, hogy a minden emberre egyaránt szükséges általános alsófokú képzésen túl, a mai intellektuális középfokú tanításnak alapjában nem szabad megváltoznia még akkor sem, ha netalán a gyakorlat embereinek is rendszeresítenek egyenértékű előkészítő tanítást és ha ott esetleg anyagban ugyanazt tanítják is. Ezután közli, hogy hogyan gondolja helyesnek a kétféle feldolgozási módot, köztük főleg a túlnyomóan elméletit, és hogy hogyan óhajtja az ifjúságot annyira megerősíteni a tudományos gondolkozásban, hogy az képes legyen helyes ítéletekre a beigazoló tények előtt is.

Chabot dolgozata után következik még néhány cikk, ami összefügg a tudományosság küiönböző megnyilatkozásával.

Mindjárt Petit áttekintést nyujt *a harmadik nemzetközi népművelési kongresszusról.* A külső keret megelevenítése közben leírja azt a mintaiskolát, mely a résztvevőket állandóan tanította beszédes tárgyakkal; mely szemléltette, hogy hogyan lehet közelhozni a családot az iskolához, az iskolát a megnemesített szórakozáshoz és korcsmához, a művészetet és a kényelmet a praktikus célokhoz. Megemlíti ennek a harmadiknak is a legfőbb célját és az ezt fedő azon határozatait, hogy az iskolántúli és az iskolakiegészítő közszolgálati munka közérdekű köte-

lesség és hogy minden országnak közösen törekednie kell arra, hogy ez a kötelesség megszentelje az ifjúság művelődő jogát még a végső munkaórák teljes elfáradása előtt is. Tiltakozik az olyan hirek ellen, mintha a francia közoktatás hanyatlanék; hangsúlyozza, hogy mennyire függ az egyéni értéktől az egész nemzet értéke. Kiemeli, hogy az egészségtani ismeretek terjesztésének a megbeszélése közben milyen tapintatos tartózkodással bántak el a szexuális kérdéssel. Részletezi az egyes osztályok munkamenetét és azok tárgyait. Felemlíti, hogy ez utóbbiak közül a legfőbbek: az anyák művelődése gyermekeik érdekében; a felsőnépiskolai tanítás és a felnőttek oktatása; volt iskolatársak szövetkezetei; ujságok, szemlék, szinházak, mint a népmüvelés segítőeszközei.

Janet a *tudományos szellem* érdekében szólal fel. Azt a nézetet vallja, hogy nem született mindenki tudósnak, de azért a tudományos felfogás és az ilyen gondolkozás mindenkinek hasznára válik, erre mindenkinek törekednie kell és arra, hogy ezt megszerezhesse, joga is van mindenkinek. A tudományos szellem szerinte is annyi, mint olyannak látni a dolgokat, amilyenek és megérteni, hogy az igazság független érdekeinktől, kívánságainktól, szenvedélyeinktől és érzéseinktől. Bizonyosra veszi, hogy nagyon sok félreértés megszűnnék akkor, ha az emberek belátnák, hogy az érzelmi hit egyéni, de az értelmi meggyőződés közös és változatlan emberi örökség. Mindehhez hozzáteszi még, hogyha értékeljük a nagy és szép dolgok erejét, akkor hiszünk az életben, ha pedig megismerjük a mélységes, szívettépő fájdalmakat, akkor hiszünk a fájdalmak enyhítésének kötelességében.

Weulersse nyomon követi, hogy *milyenné alakult át Páris a második császárság alatt.* A városok rohamos, modern átalakításának az okát leginkább abban a két jelenségben látja, hogy az ember folyton javítani szeret a sorsán és hogy a civilizáció haladása főleg a városok nagyobbodásának kedvez. Azután végigtekinti a változás különböző stádiumát, majd tolmácsolja azt a félelmet, hogy Páris kozmopolitává lesz, hogy nagy tanulékonyságban, nagy szépülési kedvében és mozgékony életében nem őrzi meg őseredeti karakterét és az előmenetelben nem fejleszti azt is tovább. Végül tettrebuzdító kifejezést ad annak a reményének, hogy ez mégsem fog bekövetkezni és óhajtja, hogy az a város, mely előtte a világ legszebb városa, egyúttal a legfranciább is legyen.

Az elemi tanítás krónikájában abból a költői beszédből találunk egy gyönyörű részletet, melyet Rumeau tartott *a kis parasztfiúkhoz.* Arról szól hozzájuk, hogy nem elég művelni a szellemet, hanem fel is kell azt díszíteni, hogy nem elég gazda-

gítani a lelket, hanem finomítani is kell, hogy az örömökkel teli élet szép és becsületes; hogy a mesék boldogságterjesztő, varázsvesszejű tündére nem halt meg, csak épen munkát is kíván, hogy a természet telisdedteli van derűs szépségekkel, de ki kell nyitnunk a szemünket és fel kell tárnunk a lelkünket! És igazán mesébe illő szépségű, amint azután látni tanítja őket, amint fel is idézi előttük a földnek, a vidéknek nemcsak hasznát, hanem mindennapi színeit, rajzait, mozgásait is és amint napfényre hozza mindebben azt, ami olyan nagyon gyönyörű, aminek olyan nagyon örülhetünk!

Általában elmondhatjuk az egész kötetről, hogy ritkán láthatjuk ennyire és ilyen világosan együtt azokat a törekvéseket, melyek annyi minden áldást akarnak koncentrálni melyek az elmélet és gyakorlat, a civilizáció és a természet, az anyagi, erkölcsi és eszthetikai jólét javait mind fel akarják használni a haladásra, melyek mind arra törekszenek, hogy ezek az erők segítsék egymást, hogy ne maradjanak elszigetelten, de azért megtartsák a maguk valódi jelentőségét, a maguk igazi természetét! Mennyi szép és jó várható az ilyen megerősödéstől, mely olyan beláthatatlanul sokféle lehet!

Dr. Schmidt Mária.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Olvasóinkhoz. Harminckettedik évfolyamunk ez első száma vigye olvasóinknak szíves üdvözletünk mellett köszönetünket és kérésünket. Köszönetünket azért, hogy annyi éven át és a most lefolyt évben is szeretettel segítettek, és támogattak bennünket. Ennek köszönhettük azt, hogy folyóiratunk a nemes versenyben, mely ma női és pedagógiai alpjainkban folyik, helyét becsülettel megállotta, ennek köszönhetjük folyóiratunk fennmaradását s azt az erkölcsi bátorságot, hogy annak szerkesztésére továbbra is vállalkozunk. *Nőnevelésünknek nemzeti szellemben és európai színvonalon való továbbfejlesztése* olyan törekvés, mely mindig új marad, mely megérdemli, hogy soha nem lankadó erővel vállaljuk szolgálatát. Ennek a nemes munkának szolgálatára kérjük régi és ajúbb munkatársainkat, s erre kérünk mindenkit, aki e részben velünk együtt érez. Kérjük, hogy folyóiratunkat erkölcsileg támogatni és a nőnevelésre, nőkérdésre, gyermektanulmányozásra, hazai és külföldi jeles könyvek ismertetésére vonatkozó közleményekkel és tudósításokkal folyóiratunkat felkeresni szíveskedjenek. Különös nyomatékkal kérjük azonban kedves olvasóinkat és munkatársainkat folyóiratunk szíves terjesztésére. Az eddig is önzetlenül, gyakran anyagi áldozatok árán fenntartott folyóiratnak most a nyomdaipar jelentékeny megdrágulása miatt, fokozottabb mértékben van szüksége az anyagi támogatásra, annyira, hogy folyóiratunk rendkívül csekélyre szabott előfizetési árának némi emeléséről jövőben csak úgy mondhatnánk le, ha előfizetőink száma jelentékenyen megnövekednék. Ha minden előfizető, különösen az a sok száz iskola, melynek folyóiratunk jár, csak egyetlen egy új előfizetőt jelentene is be, folyóiratunk hatásában megerősödve, sőt tartalmában is megnövekedve, tökéletesedve az eddiginél is többet használhatna nőnevelésünknek, jobban szolgálhatná a nőmozgalomnak, különösen a nőnevelés munkásainak érdekeit. Abban a hitben, hogy nem kérünk hiába, nem lankadó bizalommal, hűséggel és szeretettel teljesítjük továbbra is feladatunkat.

*

A M. N. Sz. Tanácsa január 12-én tisztelgett gr. Apponyi Albertnénál, a Szövetség ujonnan megválasztott elnökénél. A Tanács tagjait, névszerint: Hampelné Pulszky Polixenát, Herich Károlynét, Krajner Margitot, Markos Györgynét, G. Neumann Frigyesnét és Sebestyénné-

Stetina Ilonát, Rosenberg Auguszta alelnök mutatta be a Szövetség új elnökének s ugyanő mentette ki Szarvas Gáborné, Szemere Ilona és Rudnay Józsefné távolmaradását is. Gr. Apponyi Albertné lekötelező szeretetreméltósággal fogadta a Tanács tisztelgését, s igaz érdeklődéssel hallgatta meg az alelnöknek a Szövetség eddig kifejtett munkásságára vonatkozó előterjesztéseit. Az ugyanakkor tartott tanácsülésen a közgyűlés határozatait vették tudomásul és helybenhagyták a szakosztályok munkaprogrammját, melyet ugyancsak az alelnök terjesztett elő. A szakosztályok munkaprogrammja élénk eszmecserére is szolgáltatott alkalmat, nagy örömet keltett az elnöknőnek ez irányban tanusított érdeklődése s az a kijelentése, hogy az alkohol ellen küzdő szakosztály elnökségét maga hajlandó elvállalni. Az ifjúságvédelmi szakosztály ideiglenes vezetését a munkálkodásban távolléte által hosszabb ideig akadályozott Dessewffy Emma helyett ideiglenesen Rosenberg Auguszta vállalta magára.

*

A diáklányok sorsa foglalkoztatja a lapokat, még némely vidéki lapot is. (Sopron.) Fájlalva emelik ki, hogy a három *elégséges*-*el* terhelt érettségi bizonyítványt felmutató leányokat a jelentkezésnél elutasítják, a jól vagy egyszerűen *érvetteket* csak miniszteri engedéllyel veszik fel, s csak a *jeles* bizonnyítvánnyal bírókat írják be akadály nélkül. Noha mindig azt szorgalmaztuk és szorgalmazzuk, hogy a leányoknak a továbbtanulásra való alkalmakat gyarapítsák s keresetképességüket növeljék: ebben a kiválogatásban sérelmet látni nem tudunk. Az egyetemi komolyabb tanulmányok csak a *tehetségeseknek* valók, a tehetségteleneket tönkre teszik, megőrlik, züllésbe taszítják. Bár válogatnák meg az egyetemre felvett férfiakat is, hogy így a gyöngébb tehetségüeknek módjukba se lehetne általudományossággal ártani a köznek később elfoglalt állásaikban. Az egyetemre nem bocsátás sok küzdelemtől menti meg a tehetségtelenebb leányokat, kik ott úgy sem vagy csak nehezen boldogulnának, s olyan gyakorlati pályákra terelheti őket, mely képességeiknek inkább megfelel. A kérdést teljes elfogulatlansággal tárgyaló hozzászólásokra szívesen adunk mi is alkalmat.

*

Győry Ilona Angliában a magyarság javára igen jelentős, derekas munkát végez. A legkiválóbb egyesületek kérik fel, mint népszerű szónokot, kit mindenki igaz élvezettel hallgat meg. Csak nem régen számoltunk be a «Nemzeti nevelésügyi kongresszuson» aratott fényes sikereiről, ma újabb kitüntetéséről írhatunk. Január hóban a londoni« Ethnological Society»-ben tartott előadást a magyar nemzeti jellemről. (On Hungarian National Character.) Az egyesület, mely a népjellemek tanulmányozásával foglalkozik, s előadások tartására mindenkor a legkiválóbb szónokokat és tudósokat hívja meg, valósággal ünnepelte Győry Ilonát kitünő előadásáért. A magyar asszonyok szeretettel és büszkeséggel gondolhatnak Győry Ilona munkásságára; dicsőséget szerez ő az egész magyar nemzetnek és különösen a magyar asszonynak.

*

Az Orsz. Nőképző Egyesület Rudnay Józsefné elnöklete mellett 1910 november 5-én tartott választmányi gyűlés megnyitása előtt Ganz Albertné alelnököt melegen üdvözölték abból az alkalomból, hogy ő Felsége az Erzsébet-renddel tüntette ki. Ugyanekkor mutatták be a választmányi tagoknak Safáry Irmát, a Veres Pálné-iskola új igazgatóját. Az ezután megnyitott választmányi ülés egyetlen tárgya volt gr. Teleki Sándornénak *örökös elnökké* való megválasztatása abból az alkalomból, hogy ő gyöngélkedésére való tekintettel az elnökségről lemondott. Mély bánattal vette ezt a tényt Rudnay Józsefné alelnök jelentéséből a választmány tudomásul és az ő indítványára határozta el, hogy bár az egyleti ügyek intézésével gr. Teleki Sándornét terhelni nem fogják s őt minden hivatalos ténykedés alól felmentik de mivel elszakadni tőle nem t dnak, kérik, hogy az elnöki széket továbbra is elfoglalni annál inkább kegyeskedjék, mert az ő helyét az egyesület, míg ő él, mással betölteni nem fogja. Egyben jegyzőkönyvbe iktatta a választmány Csiky Kálmánné alelnöknek rögtönzött beszédét, melyben gr. Teleki Sándorné elnök érdemeit méltatta. Kiemeljük e beszédből a következőket: «Gróf Teleki Sándorné, szeretett elnökünk, ki gyöngéd szívjóságával, páratlan tapintatával, kiváló éles elméjével évek hosszú során át kormányozta egyesületünket, soha senkit meg nem bántva, fájó érzést nem okozva, sőt ha másnak bánata volt, elsősorban ő vigasztalta, most ezúttal akaratán kívül mindnyájunk lelkében a legmélyebb fájdalom érzését keltette, de erről sem ő tehet. Azt hiszem, tisztelt választmány, hogy aki 43 évet szentelt életéből az Orsz. Nőképző-Egyesület céljainak elősegítésére, annak joga van a pihenésre, a nyugalomra; ezzel szemben nekünk követelésünk nem lehet; nekünk csak az a szerepünk lehet, hogy hódolatteljes hálánkat, mély tiszteletünket, köszönetünket zsámolya elé tegyük. Mikor ezt tesszük, engedjék meg, hogy a régmultba vessek egy tekintetet. Abba a sötét időbe, mikor még országunkban az a fogalom volt elterjedve, hogy a nőnek tanulásra szüksége nincs. Ezekben az időkben adott a Gondviselés hazánknak egy női apostolt Veres Pálnében, ki a nagy cél megvalósítására valóban hivatott, Isten küldötte volt. Veres Pálné hosszú évek tépelődései után a magyar nőnevelés reformálására zászlót bontván, első útja a gyömrői kastélyba vezette, hol méltó munkatársat találván Teleki Sándornéban, együttes küzdelmet folytat a két női apostol a nőnevelés fejlesztése érdekében. 1867-ben nem kisebb ember, mint Deák Ferenc tette a Ház asztalára a 9000 nő aláírásával ellátott s a magyar nemzeti nőnevelés felkarolását sürgető kérvényüket. S míg Veres Pálné röpirataival és agitációjával a nagy nyilvánosságot igyekszik megnyerni a nemes célnak, addig gr. Teleki Sándorné ifjú bájával, nagy, magasrangú összeköttetései révén szerez az ügynek lelkes barátokat és alapvagyont. Így lettek egyek nemes törekvésükben, így teremtették meg az Orsz. Nőképző-Egyesületet. Hogy Teleki grófné együttműködésének érdemét maga Veres Pálné mennyire elismerte, azt bizonyítja az Egyesület 25 éves fennállásának évforduló ünnepe, mikor Veres Pálné, hosszas rábeszélés után csak nehezen egyezett bele az ünnep megtartásába s kikötötte, hogy az ő személyére való vonatkozás teljesen kerültessék s midőn meggyőzték őt arról, hogy

az ő személyes munkássága az Egyesület történetétől elválaszthatatlan, belenyugodott az eléje terjesztett programmba, azzal a feltétellel, hogy elnöktársa érdeme, mely nem kisebb az övénél, vele egyforma elismerésben részesüljön. Veres Pálné szellemében cselekszünk tehát, midőn az elnöklő Rudnay Józsefné indítványa értelmében Teleki Sándornét örökös elnöknek választjuk.» A jelenvoltak nagy lelkesedéssel járultak az indítványhoz s elnök az ülést ezután berekesztette, hogy annak más tárgya ne legyen. A folyó ügyeket ugyanakkor egy ujonnan megnyitott ülésben tárgyalták.

*

A Pædagógiai Társaság jan. 21-én tartott közgyülésén az elnök, dr. Finászy Ernő, megnyitó beszédében *Az érettségi vizsgálatról* értekezett. Az érettségi vizsgálat különös egy tanulmányi intézmény. Annyira ősrégi, hogy egész Comeiusig viheti fel gondolati származását, mégsem vénhedett ki. Alkalmasint még a késő jövőben sem lehetünk el nála nélkül. Jóllehet, gyilkos szándékkal üldözik mindenütt a földkerekén. Ha itélkezésre kerül a sor, ragaszkodnak hozzá a kulturankettek és kulturkormányzatok. Hatalmába kerítette immár nemcsak a fiukat, hanem a leányokat is. Valójában az volna a rendeltetése, hogy segítségével sorozza be katonáit a főiskola. A mi paragrafusaink is ez álláspontón vannak. Ezzel szemben a gyakorlati pályák belépőjegyéül avatja az érettségi bizonyítványt minősítő törvényünk. Ezt a bizonyítványt vallják az általános műveltség tanuságául, e mellett megdöbbentő a gondolkozás bénasága és a tárgyi ismeretek fogyatékossága. Mégsem óhajtandó az érettségi vizsgálat eltörlése, mert nyomában még inkább sülyedne a középoktatás színvonala. Ebben az eszmekörben elmélkedett a Pæd. Társaság tudós elnöke s érdekes és tanulságos előadásának minden szaván átragyogott a tapasztalat és a tudomány; az igazság és életbölcselet. —*v*—

*

Az Országos Iparegyesület az elmult nyáron egy sikerült tanszerkiállítást rendezett a budapesti Városligeti Iparcsarnokban. A kitüntettek névsorát csak most közölték, melyből örömmel látjuk, hogy Marx és Mérei tudományos műszerek gyárát (Budapest, VI., Bulcsu-u. 7.) «Állami aranyéremmel» és «Diszoklevéllel» tüntették ki «úttörő munkálataiért és kiválóan jeles alkotásaiért».

*

A nők gazdasági műveltsége. A Mária Dorothea-Egyesület tanítónői szakosztálya Sebestyénné-Stetina Ilona elnöklésével minap tartott ülésén folytatta a női munkakör kibővítéséről szóló vitáját. A németországi Marienfelden fennálló kertészképző-intézetet ismertette az intézet magyar növendéke, Láng Ella. Előadásában fejtegette a kertésznői képzettség előnyeit és buzdította egyfelől a közhatóságokat ilyen intézet alapítására, másfelől az uri nőket arra, hogy a kertésznői pályára lépjenek. A tetszéssel fogadott értekezés után Havas Irma jegyző felolvasta a betegség miatt távolmaradt Magyar Kázmérnak irásbeli szakértő fejtegetését. Hozzájárul ezekben a fejtegetésekben

Magyar Kázmér az előadó javaslataihoz, mert szükségesnek tartja a magyar gazdasági élet céltudatos ujjászervezését. Mahler Edéné csodálkozását fejezte ki a felett, hogy a gyári ipart erőltetik nálunk, ahelyett, hogy felvilágosítanák a magyar népet az okszerű gazdálkodás fokozása dolgában. «Minden faluba kertészeti szaktanitót kell küldeni, hogy a népet a föld kihasználására, okszerő művelésére megtanítsák.» Véges Gyuláné felemlíti, hogy a női gazdasági iskola külső és belső szervezésére vonatkozó részletes tervet nyujtott be Bárczy István dr. polgármesterhez. Molnár István földmivelésügyi miniszter-tanácsos kijelenti, hogy alaposan tanulmányozta a hazai és külföldi állapotokat és arra a meggyőződésre jutott, hogy a művelt nők nyers munkája nem válik be a gyakorlatban. Németországban is csak három okleveles női kertész tud boldogulni, nálunk pedig senkinek sem kellene. A pedagógiai képzettség híjján a tanítóképzés keretébe sem illeszthető be. Maradjon csak a köznép kezében az ásó és kapa, legfeljebb az egyszerü falusi asszonyok is értsenek a mezőgazdasági munkákhoz. A szakosztály határozatilag kimondta, hogy a kérdést tovább is napirenden tartja, s M. D. E.-et felkéri, hogy a fővárosnál női kertészeti tanfolyamok létesítését kérelmezze.

Pályázat.

A Péterfy tanítványok alapítványának 2531 K tőkéje után 1911. év március 18-án esedékes évi kamat élvezetére alulirott egyesület pályázatot hirdet.

Az alapító-levél értelmében: «Az alapítványi segélyt csak olyan nőfolyamodó nyerheti el és pedig vallásra, nemzetiségre, korra és tanulmányainak minőségére és tartamára vagy állására való tekintet nélkül (akár különben is tagja a Mária Dorothea Egyesületnek, akár nem) aki az alábbi intézetek egyikében, nevezetesen:

a) A m. kir. állami Erzsébet-nőiskolában (előbb állami elemi és polgári iskolai tanítónőképző-intézet), VI. ker. Andrássy-út 65. sz. a.

b) Az országos kisdedóvó egyesület képzőintézetében, VII. ker. Szegényház-tér 7. sz. a.

c) A Fröbel-féle nőegyesület kisdedóvó-képzőintézetében, VI. ker. Bajza-utca 27. sz. a. (előbb V. ker. Széchényi-téren), végül

d) A m. kir. állami mintarajztanoda és rajztanárképző-intézetben, VI. ker. Andrássy-út 71. sz. a. mint rendes vagy vendéglátogató növendék Péterfy Sándor tanárnak tanítványa volt és ezt hiteles bizonyítványokkal igazolja. Az elaggott, vagy munkaképtelenné, vált vagy nagy anyagi szükségben szenvedő, különösen a tanítással és neveléssel tényleg foglalkozott tanítványok előnyben részesítendők.»

A kellőképen felszerelt, bélyegtelen folyamodványok 1911. év március hó 1-ig küldendők a Mária Dorothea Egyesület elnökségéhez címezve, Budapest VIII. ker. Orczy-út 6. sz. alá.

Budapesten, 1911 január 15-én.

A Mária Dorothea Egyesület nevében:

Radnai Jenőné, titkár. — *özv. Herich Károlyné*, alelnök. — *Lázárné-Kasztner Janka*, pénztárnok.

Pályázat.

A Mária Dorothea Egyesület alulirott elnöksége ez évi március hó 1-én lejárandó pályázatot hirdet 100, azaz egyszáz korona segítség elnyerésére Budapest székesfőváros szolgálatában lévő vagy volt egy oly tanítónő vagy óvónő javára, aki beteg és szűk anyagi helyzetben van.

A pályázó bélyegtelen folyamodványát ez évi március hó 1-ig intézi a Mária Dorothea Egyesület elnöksége címére: Budapest, VIII., Orczy-út 6. sz. alá, a Tanítónők Otthonában lévő egyesületi titkári hivatalba.

A pályázó mellékletekben hitelesen bizonyítja székesfőv. szolgálatát, súlyos betegségét, szűk anyagi helyzetét, 20 K járuléka befizetésének tényét és idejét.

Későn érkezett és kellően fel nem szerelt folyamodványt az elnökség nem vesz tekintetbe.

E 100 K-át, mint az alapítvány tőkéjének 1910. évi kamatját, a «Székesfővárosi tanítónők és óvónők Erzsébet királyné betegsegítő alapítványá»-nak gyüjtő és kezelő bizottsága ajánlatára, az egyesület annak a pályázónak itéli oda, aki betegsége és anyagi helyzete miatt legjobban rászorult a segítségre.

Budapesten, 1911 január 15-én.

A Mária Dorothea Egyesület elnöksége nevében:

özv. Herich Károlyné,
alelnök.

*

Özvegy *Szemlér* Mihályné, született *Frecskay* Józsa december 9-én hetvenöt éves korában meghalt Budapesten. Az elhunyt egyike volt a magyar nőnevelés úttörőinek. A magyar királyi helytartótanács 1864-ben adott engedelme alapján, Pesten, a Belvárosban, a Hatvani- és a Magyar-utca sarkán nyitott magán-leányiskolát és nevelő-intézetet, amely a maga nemében első volt a fővárosban és csakhamar annyira fölvirágzott, hogy a szerviták épületébe kellett áthelyezni, ahol az intézet 1875-ben nyllvánossági jogot kapott. Évtizedeken át Frecskay Józsa nőnevelő-intézete versenytárs nélkül állott Pesten s a legjobb fővárosi és vidéki családok leányai látogatták. Az elhunytban a M. D. E. régi buzgó tagját gyászolja.

Nevelőnőt keresek vidéki leánykához; III-ik polgárit, kézimunkát, zongorát, franczia nyelvet tanitson. Szerény igényűek tudakozódhatnak **Özv. BOTKA LÁSZLÓNÉ-nál Budapesten, I. ker., Schwartzer Ferencz-utcza 3. sz.**

IRODALOM.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE A LEGRÉGIBB IDŐKTŐL BESSENYEI GYÖRGY FELLÉPÉSÉIG. *Irta: Dr. Pintér Jenő.* Hét kötet. Budapest, 1909. Rényi Károly kiadása. Ára 30 K.

Nagyon különösen voltunk azokkal a Semsey Andor-féle húszezer-koronás pályadíjakkal, amelyekkel a tudomány egy-egy ágában kívántak összefoglaló, becses művek megteremtését elősegíteni, amelyek tartalmukra és alakjukra nézve egyaránt megfeleljenek a tudomány és művelt közönség igényeinek. Bár a kitűzött húszezer korona igen csábítónak igérkezett, mégis tizenhét év alatt tizennégy pályamunka érkezett az akadémiához, s e tizennégy munka közül mindössze négyet tartott az akadémia érdemesnek arra, hogy kitüntesse, megkoszorúzza és megjutalmazza. E négy között van Pintér Jenőnek fenntebbi című munkája, amelyet az 1908. évi nagygyűlés a háromezer koronás jutalommal tüntetett ki.

Pintér Jenőnek ez a kitüntetett munkája csak nemrégen hagyta el a sajtót, mindazoknak igaz, nagy örömére, akik egy *egységes* szempontból írott, összefoglaló irodalomtörténelemnek szükségét érzik. Igaz, van *nagy* irodalomtörténetünk. A Beöthy-Badics-féle Képes Irodalomtörténet. De nagyságán, nagy terjedelmén, terjedelmes részletességén kívül csak megbizhatóságát lehet mellette felhozni. Minden részét más szaktudós írván, úgy hat, mintha számos apróbb-nagyobb mozaik darabból lenne összeállítva. Mindenik rész magában szép, gyönyörű, élvezetes, de az egység hiányzik belőle. Az egy embernek mindent uraló szempontja, meggyőződése, kritikája és módszere. Ezen a régen érezhető hiányon segített egy csapással Pintér Jenő, amikor bámulatos fáradsággal összegyűjtötte mindazokat az adatokat, amelyek eddig szerteszét hevertek, ez adatokat egységes szempont szerint rendezte s ezek alapján írta meg irodalomtörténetét. Igazat kell adnunk neki, amikor munkásságáról azt írja: «Fárasztó, igen sokszor rendkívül hálátlan munka volt ez, ha meggondoljuk, hogy az önálló művekben, évkönyvekben, folyóiratokban, iskolai értesítőkben megjelent igazán érdemes, tudós munkáktól milyen aprólékos gonddal kellett az ugyanitt napvilágot látott *temérdek* selejtes terméket különválasztanom. A tanulmányoknak egész *légióját* mellőztem csekély értékük és használhatatlanságuk következtében». S amit ő az idevonatkozó irodalomnak átkutatásáról mond, azt a leglelkiismeretesebb pontossággal teljesítette is és művének egyik legnagyobb értéke éppen abban van, hogy *a bőséges adatok egész tárháza, kincsesbányája tá-*

rul a kutató elé. S ezeket az adatokat azért gyűjtötte össze, mert — amint maga mondja — «azt akartam ugyanis, hogy aki a magyar irodalomtörténet tanulmányozására szánja magát, ebben a munkában ne csak a tudomány mai álláspontjáról legyen tájékoztatva, hanem egyúttal bepillantást nyerjen minden egyes irodalomtörténeti kérdés fejlődésébe is. Pontosan megtudhassa: mikor, hogyan és kitől indult ki az első kutatás; miként fejlődött a meg-megújuló vizsgálódások fonalán; végül mennyire van megvilágítva jelenleg. *Egybegyűjtöttem a napjainkig megejtett összes kutatások eredményeit.*» Kevés író mondhatja el ezt magáról azzal a nyugodt önérzettel, hogy állítását a legszigorúbb kritika kénytelen nemcsak elismerni, hanem méltányolni és mint munkájának egyik legszebb értékét kiemelni.

Munkájának másik, az elsőnek nem kevésbbé méltányolandó tulajdonsága, a könnyű áttekinthetőség. Semmi zürzavar, semmi kapkodás, semmi túlságos és értelmetlen összehalmozása a rendelkezésre álló adatoknak. Szigorúan keresztül vitt rendszer uralja a roppant anyagot, amely rendszer mindent a maga helyére tesz és ezért a különféle vélemények, feltevések, nézetek óriási zűrzavarában nem téved el, hanem biztosan halad a maga kiszabta útján. Ezért munkája nemsokára oly népszerű lesz, hogy az irodalommal foglalkozók kézikönyv gyanánt fogják használni, mert minden irodalmi kérdésre nemcsak bőséges adatot, hanem alapos felvilágosító magyarázatot is kapnak, ami sok utánjárástól, rengeteg munkától fogja őket megkímélni.

Ha az eddig elmondottak mellé még felhozzuk azt is, hogy előadása élvezetes, világos, nyelve magyaros, stílusa tömör, de szabatos, úgy elmondottunk mindent, amit erről a munkáról elmondhatunk. De már e rövidre fogott ismertetés is mindenkit meggyőzhetett arról, hogy egy olyan irodalomtörténet hagyta el a sajtót, amely után már minden irodalommal foglalkozó évek óta vágyakozik és ezért hihető, hogy mindegyik sietve szerzi meg könyvtára számára, mert jelen esetben az Akadémia koszorúja nem egy kiválasztott protekciós alaknak jutott, hanem valóban kiváló munkás életnek jól megérdemlett szerény jutalmazása. *Keller Imre.*

*

GYULAI PÁL. Irta *Riedl Frigyes* (Olcsó Könyvtár 1598—1599. sz.).

Riedl Frigyes, mikor Aranyról szóló klasszikus tanulmányát megírta, tulajdonképpen egy nagy igéretet tett a magyar irodalomnak, a művelt magyar közönségnek. Mindazok, akik Riedl Arany Jánosát igaz gyönyörűséggel olvasták, nagy érdeklődéssel várják eme igéret beteljesülését: Riedl további munkásságának könyvalakban való megjelenését. (Mert hiszen a katedrán folyton működik.) Emez igéret beváltásához ismét közelebb jutottunk egy lépéssel, azzal a tanulmánnyal, amit Riedl az Arany óta kialakult magyar irodalom tavaly elhunyt nesztoráról, tanítómesteréről, irányítójáról, Gyulai Pálról írt.

Ha valami jellemzőt akarnánk erre a tanulmányra mondani, csak az lehet, hogy ezt az arcképet Riedl nem tudós komolykodással, nem kritikus nagyképűsködéssel festette meg, hanem szeretettel. A tanulmányt nem a tanulmány kedvéért, hanem Gyulaiért írta. Ez a szere-

tet a tárgy iránt kellő fegyelmezettség híjával levő író kezében kétes értékű; valami, ami az elfogultság felé vonz s a tiszta látást akadályozza. De örömmel állapíthatjuk meg, hogy Riedl ezen a kisértésen felül tudott emelkedni, s a szeretet őt csak jó oldalaival inspirálta. Ez a szeretet teszi ugyanis előadását, hangját oly meleggé, közvetlenné, s művészivé. Ennek tulajdoníthatjuk azt is, hogy Riedl nem írt tulajdonképeni életrajzot, hanem csak az emlékezetében még élő vonásokat gyűjtötte össze Gyulairól, s mintegy mozaikszerűen rakja egymás mellé. Riedl nagy művészetének bizonysága, hogy ezen mintegy rapszodikus (tehát sokkal nehezebb) módon is hű képet tud adni. De gazdag a mű tudományos értékű megállapításokban is, amit a Riedl után jövő irodalomtörténetírók mint kész értékeket vehetnek át. Riedl mondja egy helyen Gyulairól, hogy amit Vörösmartyról, Aranyról és Petőfiről adott, az megmarad a magyar irodalomtörténet állandó fejezetének. Azt hisszük, (s evvel egyet fognak érteni velünk mindazok, akik ezt a kis füzetet elolvasták) hogy Riedl is írt immár több ilyen állandó fejezetet a magyar irodalomtörténetbe, többek között: a Gyulai Pálról szólót. *S. P.*

*

Nádai Pál. KÖNYV A GYERMEKRŐL. Két kötet 235—285 l. Franklin-Társulat 1910. Ára ?

A tudás, az ismeret megmutatta az embernek, a maga szomorú sorsa és életküzdelme eszébe juttatta, hogy a társadalom nem jó, intézményei rosszak és az újításvágy a jövő felé fordult, egészséges szép és boldog életet teremteni azoknak, akik ami életünk egyetlen értelme, célja és hite. A nevelésen kell kezdeni azoknak, akik a földön új, más életet akarnak teremteni. Hogyan is kellene? ezt mondja el nekünk Nádai könyve, okosan, komolyan, szeretettel.

Sorbaveszi azokat a dolgokat, amikkel a gyerekek egész kicsi koruktól kezdve találkoznak, minden testi és lelki momentumról beszél, mely elhatározó befolyással van fejlődésére. Az esztetikai nevelés nem önmagáért való luxus, hanem az az út, ami fölemeli a gyermeket magasan az élet fölé azáltal, hogy gyönyörködni, örülni és szeretni tanítja meg, mindent ami őt körülveszi. A gyermekszobába, mese és játékok közé vezet bennünket, egyszerű, mindennapi tapasztalatokról beszél, szinte játszva oktat, szinesen, élénken mesél minden témáról,

A játék nem puszta időtöltés, elfoglaltatás, hanem jelképe a valóságnak. A gyerekszoba a fejlődő kis léleknek az egész világ képe, ez az ő képzelemalkotta birodalma, amelynek ő az uralkodója és kedvenc tárgyai az alattvalók. A játék legyen egyszerű, közvetlen s lehetőleg a gyerek maga dolgozzon vele, mert hiszen így játékos kedve már öntudatlanul rávezeti a munkára.

Nagyon értékes fejezet a képeskönyvről és ifjúsági irodalomról szóló. Hiszen igazán ezek teszik a legelső intenziv impressziókat a lélekre, tehát ügyelni kell, hogy a könyvek egyforma nevelő hatással legyenek intellektuális, morális, és művészi szempontból. A nagyvárosi élet megfigyelése, a szabadba való kirándulások, az állatok és növények szeretete, az élet megismerésére, nagyszerűségének, bámulatos

tervszerűségének tiszteletére, egy ösztönszerű, mindent átfogó nagy érzésre vezeti a gyermeket, mindezekben a maga létét éli át, amelyet ezeken keresztül megérteni és szeretni kezd.

A megismerés után következik a legfontosabb, a munkára való nevelés, melyet az iskolában kell elkezdeni, és a munka közben előforduló dolgokat tanulják meg igazi érdeklődéssel. A kézi, ipari, kerti munka az, mely átvezeti a gyermeket a komoly, igazi életbe és kötelességtudásra, lelkiismeretes összeműködésre szoktatja. A társadalom öntudata ez, mely érzi a munkásosztály törekvéseivel előtérbe jutott szükségleteket, ezek közül igazán a legelső a munkára való nevelés.

A lelki élet fejlesztésénél először semmi tanításra nincs szükség, csak látni kell és látni hagyni; később őrizkedni kell minden túlterheléstől, inkább az értelmet fejleszteni, mint a tudást fölöslegesen gyarapítani. Az ideges gyermeket jó akarattal és tervszerűséggel meg lehet edzeni az élet számára.

A tulajdonképeni művészi nevelés elkezdődhet egész gyermekkorban a rajztanítással, meg kell figyelni a jelenségeket és érdeklődéssel, szeretettel másolni. Az amatőrség eszköz a megértés, az érdeklődés és gyűjtésvágy felkeltésére, magunkat szép tárgyakkal venni körül, stylust, összhangot, szépséget hozni mindennapi tárgyainkba. A köznap szürkeségébe szint, melegséget varázsol a muzsika, mert ez a lélek legtisztább élvezete; a szinháznak az élet ábrázolásával nagy erkölcsi nevelő értéke van. A lélek magasabb kulturája a művészet, a testé a tánc és gymnasztika, mely a tökéletes, harmonikus fejlesztést tűzi ki célul, párhuzamosan a másikkal, hogy a legmagasabb életérzést, a legfőbb ideált. a görög «kalokagathiát» érje el.

Az utolsó fejezetben erkölcsi és szociális nevelésről szól; meg kell magyarázni a gyermeknek, mire valók a társadalom morális parancsai, megtanítani a magasabb kulturális értelemben vett alkalmazkodásra. Erős akaratot fejleszteni, öntudatos belátással uralkodni magunk fölött, mindent meglátni, tudni a sexuális vonatkozású dolgokat, és mindezeken fölülemelkedni: ez az erkölcsi nevelés célja. Fiuk és leányok együtt nevelődjenek, mert ez a természetes. Nem kell ehhez épen család, a nagy modernül berendezett intézetek minden tekintetben ideális állampolgárrá nevelhetnek, kiknek jóléte a sociális fejlődés betetőzése. A Larsson-féle «napfényes ház» szines képeinek bájos leirása fejezi be és összesíti az író nemes, emelkedett gondolkodásának eredményeit.

Ez az egész könyv teljesen tradiciómentes és mégsem forradalmian radikális; így ahogyan élünk ma, minden gondolata beilleszthető a társadalom keretébe, különben is eszméinek jó része külföldön már meg van valósítva. Bár sokan olvasnák ezt a könyvet és sokan gondolkoznának témái fölött, és erős hittel cselekedve úgy nevelnék a gyermekeket, hogy azok nálunk jóval különbek legyenek. Nemcsak tartalmas voltánál fogva elsőrangú könyv ez, hanem előadásmódja miatt is: kedves, érdekes és tárgyilagos; stylusa átlátszó, gazdag, ötletes és szines, igazán művészi. És mert főképen az érzésekhez szól, azt hiszem élvezetes olvasmánya lesz minden nőnek. *Hacker Boriska.*

*

Sik Sándor: «SZEMBE A NAPPAL.» Versek. Ára 3 kor. Az Élet kiadása. Budapest, VII., Damjanich-utca 50. sz.

Csupa tűz, csupa fény, ragyogó ifjúság és életkedv ez a könyv, melynek címe egyúttal jeligéje is. A költő szembe fordul a Nappal, az életet és egészséget árasztó meleg világossággal, ami azt is jelenti, hogy elfordul attól a dohos, penészillatú, sötét világnézettől, amelyben a legtöbb modern költő tetszeleg magának. Az irodalomban a legutóbbi években valósággal divattá lett az árnyékban és mocsárban termő mérges növényekből kötni bokrétát s a tiszta búza helyett a betegség és ragály csiráit tenyészteni.

Sik Sándor egészséges, fegyelmezett lelke nemcsak immun, hanem erős és bátor is felvenni a harcot a fertőzéssel szemben és diadalra juttatni a maga derült, napsugaras, fenkölt világnézetét. És e harcra minden költői eszköz rendelkezésére áll: hajlékony, magyaros nyelv, ragyogó színek, tüzes temperamentum, világos ész és értelem, hamisítatlan lelkesedés, ihlet, genius és mélységes tiszta kedély. Ezzel a mindent átkaroló és mindent bearanyozó, romlatlan kedéllyel kiáltja oda költő- és embertársainak: «Minden fénynek ti vagytok a napja, színét a virág belőletek kapja»; «minden napfény, ha örülni akartok, dalol az élet, hogyha ti daloltok»; és máskor megint: «Magam is egy dalos, nagy ujjongás vagyok!»

Sik Sándor igazán napsugárnak, dalnak, harmóniának tudja az életet, de csak az olyan életet, melynek mozgató ereje: a *felfelé* törekvő öntudat, célja: a *Lélek*. Ezt a célt pedig «örvények árja felett», — «lelkében a vágyak viharával» küzdve, nehéz csaták árán is el akarja érni, hogy annál nagyobb legyen diadala.

Sik Sándor a legnagyobbaktól tanult, de azért a maga útján jár, a maga világában él. Új átélések, új hangok, új ritmusok, új formák teszik változatossá költeményeit; verseiben pedig annyi a dallam, hogy önként kínálkoznak a megzenésítésre.

Különösen szép színes és tárgyszerintes hangja «A Vág ritmusai» című ciklusában, mely a Petőfi-Társaság lírai pályázatán az első díjat nyerte el. Ezek, valamint a tengerről írt himnuszai hatalmas természeti képek, melyek egyszersmind a lélek végtelenségét, az élet örökkévalóságát is szimbolizálják. Minden, ami szép, nagy a természeti és erkölcsi világban: Istenből árad és Istenhez tér vissza, célja tehát nem lehet más, mint az örök boldogság; ez pedig oly érték, mely megérdemli, hogy az élet minden fáradalmát elviseljük érte, hogy «ködben, éjben, viharban» is tovább haladjunk az erkölcsi magaslatok felé, szembe a *Nappal*. Aki szereti az ifjúságot és azt óhajtja, hogy az ifjúság szeresse az életet, az nyújtsa oda neki Sik Sándor könyvét; oly kristálytiszta, bacillusmentes, üde forrás ez, amelyből minden szomjas lélek csak erőt, egészséget és életkedvet meríthet magának.

Tordai Grail Erzsébet.

*

Komjáthy Jenő kitünően sikerült arcképét (Székely Andor linoleum-metszete) az elhunyt költő fia bárkinek teljesen ingyen megküldi, aki e célból hozzája fordul. Ugyancsak ő elfogad előjegyzéseket Komjáthy «A homályból» és «Éloa» c. legközelebb megjelenő verskötetei-nek ingyenes megküldésére is. Címe: Komjáthy Győző, Komárom.

Csekély havi részletre

a következő tárgyakat szállitom:

Jókai Mór összes műveit,
Klasszikus regénytárt,
Mikszáth Kálmán összes műveit
stb. stb.

Mindennemű **Látcsövek, Redikülök,**
Női Neszeszerek és **Manikürök!**

IRITZ LIPÓT, Budapest, VII., Izabella-tér 2.

Fizikai ***Kémiai***

Földrajzi ***Természetrajzi***

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üveglechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Gyönyörű
ház- és villatelkek

Erzsébetfalván

200—400 □-öl nagyságban
10—15—20 kor. és feljebb

Harasztin ::

150—300 □-öl nagyságban
2—4—6 korona és feljebb

5 évi kényelmes lefizetésre kaphatók.

Villamos és vasuti állomás.
Villamos világítás és telefon.

= Bővebbet =

BOTH DEZSŐ bankházában

Erzsébetfalván (saját ház).

! **Építkezésekhez előnyös törlesztéses kölcsön áll rendelkezésre.** !

Telefon: 32.

Csodaerős, mesés kivitelben, gyönyörű mahagoni szekrényben, remek tölcsérrel

világhirű csodagramofon

2 évi jótállással

36 koronáért,

Dupla lemezek

válogatott művészektől,

darabja **3 kor. 60 fillérért**

szállítja a

FŐVÁROSI ÉRTESITŐ IRODA

Budapest, VI., Izabella-utcza 67.

Telefon: 102—28.

Szabadalmi szám:
16794.

Szabadalmi szám:
16794.

BECK KÁROLY

ÉPÜLET- ÉS MŰLAKATOS

szabadalmazott ablakszellőztető-készülék készitő gyára

Budapest, VIII., József-utcza 14. sz.

Igazgatók figyelmébe!

15,000 darab már használatban van.

Mérték vétele végett sziveskedjék hozzám fordulni.

Az egészség a fő!

melyet csakis kellő szellőztetés által érhetünk el.

A Beck Károly-féle ujonnan feltalált és szabadalmazott ablakszellőztető-készülék magyar gyártmány, mely most már felülmúlja az összes külföldi és mostanáig alkalmazott szellőzőket úgy czélszerűségben, jóságban, mint olcsóságban. Egészségügyi szempontból 45° nyitás által légvonat kizárva. **Minden ablakra alkalmazhatók.**

Ablakszellőzők árai:

Legnagyobb, legnehezebb és diszes	K 25·—
Rendes ablakok, iskolák, intézetek és magánlakásokhoz	« 13·—
Könnyebb szimpla ablakokhoz	« 9·—
Klozett-ablak	« 7·60

Költségvetések ingyen!

Ablakszellőztető-készülékeimet a következő nevezetesebb helyeken használják: **Nemzeti Kaszinó, Kereskedelmi miniszterium, Ref. főgimnázium, Magy. kir. Ludovica, Magy. kir. dohánygyár, Kispesti állami elemi iskolákban** s több kórházban, iskolákban a fővárosban és vidéken s kitünőnek bizonyultak.

Megrendelések ugy helyben, mint vidékre gyorsan és pontosan eszközöltetnek.